

udvar akkori romlottsága mellett, a vig élet és szerelmeskedés élébe sem állított semmi korlátot. Petrarkát szép külseje, szeretetre méltó egyénisége, élénk és gazdag szelleme, az avignoni körkör legkeresettebb vendégévé tette. Huszonkét éves volt s már ünnepléti író és tudós. A következő évben (1327) megismerkedett De Sade Hugo előkelő nemes nejével, a kit huszonegy évig szeretett — vagy legalább énekelt s halhatatlanított, Laüra név alatt örök-hírű s nagyszerű sonettjeiben, melyek egyenként mind szépek és zengzetesek, bár összevéve egyhangúknak tetszenek. Az Avignon melletti Vauluse zárt völgye, az olajfák hűs árnya, a kéjbe ringató magány volt szerelmének tanuja s dalainak vizhangozója. De a magányból kihatottak azok az udvarba, a világba is, s a költőt egész nemzete ünnepléte. Kedvéért s tisztelgetéért ismét visszaállították a szokásból rég kiment költő-koszorúját, s 1341. április 8-án, a római Kapitólban, óriási néptömeg üdvözlésével közepette, Orso dell'Angvillara senator által Petrarka ünneplésen megkoszorúztatott.

Költői hírnevével versenyzett, — s érdemben azt kétségkívül felül is multa — tudós hírneve. A római klasszikusok munkái iránti érdeket — elfelejtett remekek felfedezésével a klastromok porában s ismét napvilágra hozásával, ő élesztette föl; míg tíz évvel fiatalabb kortársa Boccaccio, ugyanezt tette a görög remekírók irányában. Mily fokon állott akkor az irodalom, s mily nehézségekkel kellett küzdenie a tudomány munkásainak, ma alig lehet fogalmunk, midőn könnyebb egész könyvtárt szereznünk meg s állítani össze, mint akkor egyetlen kodexet. Fölvilágosításul elég egyetlen példát idéznünk a Petrarka életéből. Tudományos utazásai egyikén, Lüttichben, Cicero »De Officiis« (»A kötelességekről«) című munkájának rég lappangó s már teljesen elfeledett kodexét fődölvén föl, az akkor igen népes, gazdag és virágzó városban egy embert sem talált, a ki képes lett volna számára azt lemásolni, kénytelen volt maga lenni iródiakká s az egész munkát sajátkezűleg írni le, rozszintelen tentáival, mert jobhoz sehogy sem juthatott. A régi pergameneket, melyeken Homer költeményei s a Platon beszélgetései voltak egykor irva, s melyeket — mint egyéb haszonra nem alkalmasokat — a buta szerzetesek csakis pergamentül tekintettek s saját szószálhasogató értekezéseiket írták a régi remekek fölébe — ő kivonta a homályból s kimondhatatlan gonddal mosva le róluk az új írást, állította vissza a megbecsülhetetlen régi szöveget.

Tudós munkálkodásai, a hírneven kívül, a nagyok anyagilag is jutalmazó kegyét s barátságát is megszerezték Petrarkának; császárok és királyok, pápák és bibornokok hallgatták szavait s keresték barátságát, s míg Felső-Olaszország apró zsarnokai kevélykedtek vele, ha udvaraiknál egy pár hétre vagy hónapra vendégül láthatták, a velencei köztársaság úgy fogadta s ünnepléte mint felsőbb hatalmak képviselőjét, mint a tudomány dozeját — s az állam legfőbb tisztességeiben részesítette.

A nála, minden összehasonlítás nélkül, végtelenül nagyobb költőt, Dantet, szigorú köztársasági szellemével s erkölcsi fenségében, koránsem méltányolták annyira

korában. Petrarka lágy dalai a kor szellemének kinyomatai voltak s hatásuk közvetlenebb. Dante nem is teremtett iskolát, míg Petrarka már életében egész sereg utánzóra talált. A sonett a szerelmi költemény legnépszerűbb alakja lón s a canzona, sestina és madrigal — melyeket a Petrarka dalos könyve (Canzoniere) hozott forgalomba, — azóta is ezerszer utánzótt alakjai az olasz szerelmi ömlengéseknek. Pedig már Petrarkában is, s utánzóiban mennyivel inkább, e rime-kben több a csinált, mint a valódi érzelem s a szó virága és a nyelv édes csengése csak feltélesen takarják a valódi s magvasabb költészet hiányát.

Vauluse költőjének érdeme azért mégis halhatatlan. Ha mint költő kisebb is Danténál, a ki megelőzte, s Ariostónál és Tassónál, a kik követték; de sem a tudomány iránti érzék, sem a nemzeti irodalom fölébresztésében egyik sem versenyezhet vele. E részben csak Boccaccio osztozik babérajában. Nem csekélyek hazafiai érdemei sem. Szavának hatását s egyéniségének nagy befolyását soha sem késett hazája jólléte s békéje érdekében használni föl. Ha udvaroncává látszott is stílyedni az elvetemült fejedelmeknek és pápáknak, kik hazája megrottói s pártokra szaggatói voltak: ékesszóló közbenjárásával sokat tett nálok Olaszország szenvedéseinek legalább pillanatnyi enyhítésére s a viszályok és versengések közt már-már kialvó közszellem ébresztésére. Az »Italia mia« s a »Spirto gentil« kezdetű canzonék, a Róma ellen intézett sonettek, a legerősebb hazaféreltetel vannak tele. — Több ízben járt követségben más európai hatalmasságoknál. Emez utazásai egyike az volt, midőn 1355-ben, mint Velence követe, Contarini András és Ledro Mihály velencei senatorokkal együtt, Nagy Lajos királyunk udvaránál járt. Ez utazásától s követi eljárásától szól — s Magyarországra és nagy királyára nézve nem kevésbé hízogó jelentése ma is megvan a velencei Márk-könyvtárban.*

A hír és jóllét, a gyönyörök és dicsőség poharát fenékgig ürítve, s megelégedve életével — agg napjaira a magányba vonult: az euganei hegyek szűk völgyében fekvő kis falut, Arguát (Padua közelében), választotta remetesége helyül. Itt élte le végezeit; »végnapjai — mint Byron oly szépen mondja — »itt lejtettek az évek völgyén alá«; itt halt meg 1374. júl. 19-én, betöltve élete hetven évét. Házát s sírját mutatják még, s még a kegyelet örökké virágosan mutatta azt a kíváncsiságnak. Ma is ide tolul fél Olaszország halála ötszázadik fordulóját ünnepleni. S a késő kor gyermekei sem tagadják meg a koszorut a szerelem örökeltű dalmokának egyszerű sírjától.

— á —

Petrarka sonettjeiből.

I.

Oh mennyei erények összesége!
Arany-szív, melyet dal nem csábit el!
Te szeplő nélkül tiszta nő-kebel!
Magas vár, mely ostromtól sosem ége!
Oh láng, oh róza, szűz hó közepébe!
Tisztító fényedhez tekintve fel,
Lelkem mi boldog kéjjel térdepel
Előted, égi üdvnek földi képe!

* Lásd az Athenaeum legközelebbi (1874. 29.) számát.

Nevedtől zengne, — ha dalom szavát
Oly távol is megérnék, — fogadom,
Bagdád, Olymp, Thulé, s a Nil s a Don.
De szóm oly messze nem hat! — Legalább
Ez Alp-szoros, az Appenin megett,
S e tenger öble, zengje nevedet!

2.

Ha kezd gyötörni a szerelmi kín:
Ezerszer gondolok rá nappal, éjjel,
Ki ez öröklő lángot éleszté fel,
Elothatatlan, szívem rejtekén.
Csillagosolyja megenyhít megint,
Déli sugárral, hajnal s alkony-fénnyel,
Hogy eloszlik szívemből minden kétely
Mint estharangnak égi zengzetin.
Édes lehelte, — szűz vonásiról
És bölcs szavában — oly szeliden fúval:
Hogy a hová hat, új éden viról
S új fény derül a béborult egen;
Győzelmesen küzd bennem is a búval,
S meghozza elvesztett nyugtom nekem.

Szász Károly.

Régibb magyar írók esarnoka.

I.

Zágoni Mikes Kelemen.

(Vége.)

Kiképzett és nagy fogékonysággal bíró szív, a minő Mikes volt, nem hagyja magát — egy tárgyhoz köttetve, — az által teljesen elgyeletni; ha az egyiket elveszti, oda fordul a másikhoz; s még az egy erősebben szeretett mellett is anyyi szép, érdekes, szeretni való van e világban: vagy legalább arra való, hogy a képzelet velők foglalkozzék, s e foglalkozásban elfelejtse, hogy milyen szomorú az élet. Hát még ott, a hol ők laktak; egy, az európaítól teljesen elütő éghajlat alatt, különböző szokású nép között! Mikesnek mindenre jut figyelme: leírja a görögök, örmények, türkök házatájtát, szokásait, vendéglátásukat; a török szultán leányának férjhezmenetelét; elmondja, hogy a görög asszonyok milyen dologtalanak, fényűzők; »csak arra való, hogy reggeltől estig a kereveten üljenek«, kétszer vagy háromszor öltözködjenek napjában, s minden nagy ünnepre megkapják az új köntöst, a melyet ha a férj meg nem szeret, majd ő bánja meg. Mellékesen kitér a francia és spanyol asszonyokra is, s azzal végzi, hogy neki csak erdélyi feleség kell. Általában az asszonyi nemmel sokat foglalkozik a két kötetben keresztül, s annak kedélyes, humoros, néhol elég esztelen bírálója. Bercsényinél reá kell az embernek tartani magát, valamint a kompódi nemes asszonynak; a már csak a régi dolgokat szereti beszélni, hogy leány korában micsoda mulatságí voltak. Az öbesterné szép asszony volt, főként a midőn legelőször látta gyermek korában. Kajdacsinét pedig soha senki sem dicsérte szépségeért, hanem a jószágáért; »azért is mondom neki mindenkor, hogy micsoda irtóztató szép.« Eszterházy né (lengyel nő) elegendő szép, igen szép termetű, ifjú és a mulatságot szereti. »Nekünk ilyen kell az unodalmas Rodostóra. A lengyel tánczot eljártam már egynehányszor véle.« Eszébe jut, hogy mikor asszony uralkodik valamely országban, miért az az ország mindenben szerencsés? Mert »rendszerint az asszonyok a férfiak tanácsokat követik: a királyok, fejedelmek pedig az asszonyokét.« Elmondja, hogy V. Károly hogyan intézte el két előkelő asszony viszálykodá-

sát, kik közül mindegyik az első helyre akart ülni az asztalnál, azt mondván: »hogy a melyik legszerelmesebb, az az elsőseget is kívánhatja«, s azonnal megszűnt a versengés az elsőség fölött. A nők természetét, hajlamait előtűntető történeti adomákat nem kevés számmal idéz; az erdélyi asszonyok placetjét, s »az öreg emberek kalendáriumját«, melylyel Bercsényinét, az új asszonyt ingerli, csak megemlítjük.

S mikor mindazokba bele fáradt Mikes, a miket láthatott, s a kikkel beszélhetett: akkor előveszi könyveit és olvas, s még inkább előveszi a mit olvasott, s a miből egyes vonások, történetek, emlékezetében megmaradtak, s azokat ezen levelekbe belé szövi. S hogy az ilyen történeti apróságokból és más nemü kuriozumokból elég gazdag gyűjteménye: lehetett: mutatja az a sok apró história, melyeket leveleiben, hol ügyes átmenettel, hol minden apropos nélkül, elbeszél. Ezek között van néhány elég csinos; van egy pár vallásos vonatkozása, s ez utóbbiak közül idéznünk egyet, mint a melyben egy mély erkölcsi igazság van, elég ügyes történetben, előadva. »Egy püspök, a tengeren utazván, a hajósok egy sziget mellé a hajót megkötik. A püspök maga mulatságára, a szárazra kimegyen. A mint alá s föl járna, egy kis gunyhócskát lát a fák között. Gondolja, hogy talán valamely ember laknék ott. Egy kis ablakocska közelítve, csak eszemesen emberszót halla, és mintha valaki imádkoznék. De mint elesodálkozék, hogy az, a ki bent volna, e szerint imádkozék: Átkozott legyen az Isten! Ezeket a szókat pedig szüntelen mondja vala. A püspök nem állhatván, bémene az emberhez és mondá neki: atyámfia, ne azt mondjad, hogy: átkozott az Isten, hanem: áldott az Isten! A remete ugy kezdé mondani. A püspök, hogy erre megtanította volna, visszatérea a hajóhoz és megindula a hajó. A remete pedig azalatt elfelejté a mit tanult volt, és észrevevén, nagy sebességgel kezdé a püspök után futni. A hajó távol vala már a parttól. De a remete nem vigyáza arra, ha a földön vagy a vizen futott-e neki? csak az imádság volt az esziben. A püspök és a kik a hajóban valának, nagy csodálkozással láták, hogy a remete a tengeren futna utánok. A ki isa hajót beérvén, kiálta a püspöknek, hogy elfelejtette volna az imádságot. A püspök látván a nagy csodát, mondá neki: »Atyámfia, csak ugy imádkozzál, a mint eddig imádkoztál!« — A sok történet mellett megcsik az is, hogy később el-elfeledi egyiknél vagy másiknál, hogy azt már megírta, s újra ismétli, mint a pápának lovat kölcsönző asszony történetét, s Károly császár leányát a titkárral.

De nem a csinos, hely- és népsimertető rajzok, nem a történeti adomák, nem Rákóczi és a többi bujdosók életének és sorának elbeszélése, s még csak nem is a Közégi Zsuzsival való édes viszony az, a mi ezen leveleket kiválóan kedvessé, érdekessé teszi. Mikes lelkének az egész művön való elömlése az, mely minden dolgot, minden tárgyat erős egyéni színezéssel von be és sajátosság árnyéklatot és fényt kölcsönöz mindennek, amihez hozzá ér. Az ő derült, enyelgő, pajkos, mély, bánatos humora, mely ott esillog a nyomortság könnyén és mosolyra készíti; a bajjal rakott életén, és azt elhordozhatóvá teszi; a mely kezdetben derültebb,

azután alaphangja hova-tovább annál valóságosabbá lesz. Mindamellett van ebben a humorban némi egyhangúság, némi korlátozottság. A lélek hárfájának hurjából nem sokat pengét meg. Csendes, kitisztult, nyugodt, elég mély: de a legnagyobb magasságokat és mélységeket nem érinti, voltaképen azóktól meglehetősen távol van. A lélek legbensőbb szenvedéseinek, legkínosabb tönkremenetelének hangja sem komolyan, sem humorosan nem hallatszik Mikesnél. Az a léleké, mely felkél az Isten ellen, harcztot viv életre-halálra és e harcztot leveretik, mert Isten öröktől fogva hatalmasabb az embernél. Ó magasan nem tört Isten ellen, csak bizonyos fokig, és azután az Ur keze alatt lehajlott szépen, eszedesen, s felvéve vállaira a keresztet, melyet Krisztus óta minden nemesebb szív hordoz, s hordá azt elég nyugalommal. Bizonyára rá nézve jobb volt így; kevesebb derű, játszás, tréfa volna különben e levelekben. Bölcselkedése is inkább a nyugodt, szelid lemondásé, mely a lemondás fájdalmát csak itt-ott érezteti. »Itt vagyok a mi kenyerünk elhintve, azért együnk belőle, a mig abban tart, zugolódás nélkül, és azt ne mondjuk, hogy jobb volna Erdélyben máltét enni, mint itt buzakenyereket.« — »Ezt az esztendőtt itt egészen eltöltöttük, de azt nem tudjuk, ha nem töltjük-e itt a másikat is. Mely szép dolog, hogy az ember nem tudja a jövőndöt, mert ha tudná, még előre kétségbe esnék.« — »Ha kiki megérné a magáéval, micsoda eszedesség volna a világon.« — »Micsoda ez a világ, és miért kapunk annyira rajta?« — mondja Bercsényi halálakor. — »A benne való életnek kezdete nyomoruság, a közepe nyughatatlanság, a vége fájdalom és szomorúság. Ez az ur éltiben, való, hogy szenvedett, de sok világi jókban is volt része. Való, bujdosásban holt meg, de nem szükségben. Így fogyunk el lassanként, mert már itt elég szegény bujdosókat temettünk el. Ezután még mint lesz? Hagyjuk a jó atyánkra, és mondjuk azt, hogy nem érdemli ez a világ, hogy hozzája kapcsoljuk magunkat, mert akármely gyönyörűségben uszunk is, de abból ki kell kelni és azt elhagyatják velünk.« Kedélye néhol egészen egy gyermeké: »Mert én ugy szeretlek édes néném, mint a káposztát;« másutt egy pár sorban a szív felé fordítja a siró kacagást: »Theodosius 3000 embert megöletett. Való, hogy azt megbánta aztán, de a megholtak azzal föl nem támadtak.« Panaszának élet letőri a gúnyos mosoly, melylyel az előadja: »Talan az is okozza a minden kiesiért való haragját (Rákóczi Józsefnek). Való, hogy egy szempillantás alatt elmulik, de minden szempillantásban megújul.« Mikor Csákinak halálát megírja, humora sajátos grell színezetet vesz föl. »Azt nem mondhatni felőle, hogy ezért holt, amazért holt meg; mert ilyen betegségbe volt, mert az orvoság nem jó volt; mivel csak azért holt meg, mert az Isten elvégezte, hogy minden ember meghaljon.«

Néha előfogja a honvágy, a mint öregszik és társait temeti el, azon mértékben mind jobban. A kegyelemért tett lépéséről már emlékezünk. 1739-ben szétrendelik a megmaradt bujdosó töredéket, kit ide, kit oda, s Mikesnek Jászvásár jut Moldvában. Az indulás előtt írja néjének Csernavodáról: »És ha magát Erdélyt meg nem

látom is, de a köpönyegét meglátom, mert az erdélyi havasokhoz nem messze megyek el. Néném, neveddel is köszöntöm őket. Nem gondolom, hogy a Bozzára menjek kaszálatni, de boszuságra iszom a Bozza viziből.« S miután Jászvásárra megérkezett, onnat sohajt még egyet hazája után: »Elitélheted néném, micsoda sohajításokat bocsátottam, mikor az édes hazám havasi mellett mentem el. Örömet bémentem volna Zágonba, de az ur befődözte előttem az oda vivő utakat, mert az egész föld az övé.«

A hazátlan bujdosók egymás után hullanak el s 1757-ben már csak ketten vannak Zayval. A kettő közül a tréfas halál Mikeset hagyta végsőnek. Utolsó levele 1758. december 20-án költ. Hangjánál, gondolatmeneténél fogva egyike a legszebb leveleknek az egész gyűjteményben; szép vallásos elégia, csak hogy prózában írva; méltó zársva egy szomorú élet drámájának. Megérdemli, hogy e vázlatos ismertetés befejezéséül, egészen idézzük.

»Kedves néném! nemcsak mi, az egész emberi nemzet olyan, mint a halálra ítéltetett rabok, a kik nem tudják, mikor viszik ki a halálra. A mi sorsunk épen olyan. Mennyi urakat, nemes embereket temettünk már el, kit egy, kit más esztendőben? Ugy annyira, hogy már csak ketten maradtunk volt Zay ural. Az Isten azt is kivéve a bujdosásból, 22-ik octobris. Már most egyedül maradtam a bujdosók közül és nem mondhatom, mint eddig, hogy hadd vigyék ki ezt vagy amazt előre; mert egyedül maradván, nekem kell kimenni az áldozatra. A Csáki ur halála után Zay urat tette volt a porta a magyarok fejévé, a kik ebben az országban vannak, a császár protectiója alatt. Halála után a portára kellett mennem, hogy hírré adjam halálát. A szokás szerint engemet tettek básbuggá. Mert azt jó megtudni, hogy a kik ebben az országban az öreg Rákócziával jöttünk, azok közül csak én maradtam. Hanem a kik most velem vannak, azok újak. Micsodás a világ! Mennyi változáson mentem már által, de az Istennek gondviselése mindenkor velem volt, és vagyon mindnyájunkkal. Egész predikációt csinálhatnék a siralomnak völgyében lévő változó életünkről. A mely változást mindaddig próbáljuk, valamig az öröme hegyére nem megyünk.

»Vagyon immár egynehány napja, hogy ide visszaérkeztem. Mit rendel az ur ezután felőlem? az ő kezében vagyok. Hanem azt tudom, hogy a pornak porrá kell lenni. És boldog az, a ki nem az Urnak, hanem az urban hal meg. Annyi hosszas bujdosásom után, kell-e mást kívánnom annál a boldogságnál?

»Az első levelemet a midőn a nénémnek írtam, huszonhét esztendő voltam, eztet pedig hatvankilenczedikben írom. Ebből kivessék 17 esztendőt, a többi a haszontalan bujdosásban töltöttem. A haszontalant nem kellett volna mondanom, mert az Isten rendelésiben nincsen haszontalanság, mert ő mindent a maga dicsőségire rendel. Ne kívánjunk tehát egyebet az Isten akaratjánál. Kérjük az üdvösséges életet, a jó halált és az üdvösséget. És azután megszűnünk a kéréstől, mind a büntől, mind a bujdosástól, mind a telhetetlen kívánságtól. Amen.«

»A haszontalant nem kellett volna mondanom.« Bizonyára nem, jó öreg Ke-

lemen. Mert im ez a bujdosó élet nem volt haszontalan, sem reád, sem nemzededre nézve. Ha az nincs, a te benső tartalmad valószínűleg soha kifejlésre nem jó, s hatásod ott marad egy kis körben, a széptevés, jó pajtáság körében, neved elvész annyi számtalan ezer és ezer név közt, melyekről mit sem tud a világ, s munkád, melylyel annyi szívnek igazi benső gyö-

sirni szeretnénk rajtad, siratva az ember boldogtalanságát. Egy egész élet mérhetetlen becses kincséből ennyi mindaz, a a mi tied vala. A minek fönt kellett volna ragyognia, mint Isten fényes napjának: az a bánat könyében megfűrösztve, a nyomorúságok mocsáráiba letapodva. A zsoldár-íróhoz térünk vissza, hogy boldogok azok, kik az ur utáiban járnak, arról soha egy

fénye, ha felhőkön keresztül is, áttör a világozágra.

Ez a boldogságod neked is megvolt; a másik nagyobb felét elvesztéd, hogy a világe legyen: s legyen érte emlékezésünk a csekély adó.*

Baráth Ferencz.

* Pulszky Ferencz a mult hetekben 15 kötetnyi eddig nem ismert munkáját mutatta be Mikesnek a Kis-

KALOTASZEGI MAGYAR KÉPVISELET.

nyört szerzett; mely kicsiny irodalmunknak mindenha klasszikus műve lesz: megíratlan fogott volna maradni. Ime mennyi vész el, ha az a te bujdosásod be nem következik; ha Isten, az ő véghetetlen kegyelméből, szenvedésekkel meg nem látogat, melyek a te értékedet tiszteressé, százszorossá tették.

Nem volt tehát haszontalan. És mégis,

hajszályira el nem tévelyednek, kik félik az Istent, ama mély, csodás, szent, kibeszélhetetlen, mindeneket befödő és mindenekben jelenlevő lényt, a kit rendszeren akkor kezdünk megismerni, midőn tőle elszakadtunk, s lételét velünk érezteti. S ekkor — boldog még az is, ki sirni tud; kinek szive erősebb a bánatnál, s annak sötét mélységeiből az emberi lélek örök

faludy-társaság gyűlésén, melyek részben eredetiek, részben fordítások, vallásos és mulattató tartalommal. A bemutató szerint e dolgozatokat Mikes 1740 és 1749 közt készíté, s valószínű, hogy ezeknek legalább egy része nemsokára ki lesz adva. Új vonat nem adnak Mikes életéhez, sőt valószínűleg lelki világához sem. A művek tárgyilagosság, s az író alanyisága inkább csak a tárgy választásában és az előadás hangjában jelentkezik. Az kétségtelen, hogy Mikes műveinek összehasonlíthatatlanul legbecsebb részét az a két kötet képezi, melyet im ismertettünk. — B. P.

Erdély bányavidéke.

(Reclus uti jegyzeteiből.)

I.

Erdély kapuja. — A Sebes-Körös völgye. — A Királyhágó. — Tündérvár. — Csúcsa és környéke.

Lapunknak mult évi 43-ik számában De Gerando Attila ismertette vázlatosan Reclus Elysée-nek, a hirneves francia tudósnak, Erdély nyugoti bányavidékein tudományos célból tett utazását. Most, midőn ez utazás leírása, érdekes képekkel díszítve, a „Le Tour du Monde“, ezimű francia folyóiratban megjelent, terjedelmes kivonatban sietünk azt olvasóinkkal is megismertetni, részint mert sok érdekes és új adatot tartalmaz testvér-hazánk egyik legszebb s bányatermékekben leggazdagabb tájáról, részint, hogy lapunk olvasói láthassák: miként gondolkozik rólunk és miként ismert meg minket a külfölddel egy elsőrendű idegen tudós, ki — mint lapunk mult évi 42. számában közölt élettrajzából is tudjuk — nemzetünknek és hazánknak őszinte jó barátja.

Utazásának leírását Reclus Nagy-Váradnál kezdi s jónak látja mindjárt megjegyezni, hogy ő minden várost és falut, melynek magyar neve és lakossága van, becsületes magyar nevével fog nevezni, nem úgy, mint a német utazók, kik a tisztán magyar ajku és elnevezésű helységeket is mondván csinált német neveket szoktak fölruházni. Nagy-Várad tiszta magyar város, és így csakis magyar neve illetheti meg. „A mint a vonat elindult — írja utazónk — a szétszórt házak mind apróbbakká törpültek, s végre apró fehér pontokként csillogtak elő a várost kör-

HÓSTÁTI (KÜLVÁROSI) VÖFELYEK KOLOZSVÁRTI.

nyező kertek zöld keretéből. Itt-ott már apró halmok tünekedtek föl felényire bokrokkal és fákkal borított gerinceikkel az ut mindkét felén; egy felől vidám patak csergedezett kavi-

csos medrében; míg előttünk, Erdély irányában, egymásfelé tornyosodtak a Bihar hegyek csúcsai, hátunk mögött pedig a magyar síkság terült el, vörös szemfedőhöz hasonlóan és a nyugoti ég bíbor láthatárában enyészve el.

„A magyar Alföld kétség-telenül igen szép, de mégis örömet hagytam el, hogy Erdély hegyeivel fölcserélhessem. Mikor egész nap, reggeltől estig, szüntelenül ugyanazt a tájképet láttuk a vonattól elmaradni s előttünk újra előtűnni; mikor ugyanazok az akác-bokrok, buzafülek, barázdákkel elkülönített legelőhelyek s ugyanazok a kőszá nyájak és gulyák, ugyanazok a négyyszögű, fehérre meszelt házakból álló helységek, ugyanazok a libáktól és ruczáktól hemzsegő mocsárok, ugyanazok a füllábon alá s föl ingadozó kutgémek következtek szakadatlan sorban egymásután s a tétovázó szem hiába szeresett hullámzatos halmokat a láthatár szegélyén, bizony örömmel üdvözöljük a hegyes vidéket, a vadon erdősegeket és csörgedező patakokat.

„Ez a hegláncz, melyen áthaladtunk, természetes határt képez Magyar- és Erdélyország közt. A Bihar-hegység, melyet a jobbról délfelé látunk messzire kiterjedni, egy kanyargós hegygerincz által csatlakozik a Réz-hegységhez, ama nem igen magas domborozathoz, mely északon zárja el a láthatárt. Az előcsúcsok innen is, onnan is őszébb nyomulnak s csupán egy kis keskeny kaput hagynak nyitva, melyen a nyilsebesgű Sebes-Körös rohan ki Magyarországi síkjaira. A völgy csakhamar teljesen elzártnak tűnik föl s mozdonyunk a vonattal egyenesen egy mészköszik-

A LIBAXONI CZEDRUSOK.

lának tart, mely oly merede mint a fal; össze kell szedni minden bizalmunkat, melyre a mérnökök vakmerője szokatott, hogy meg ne borzadjunk e hatalmas szikla láttára, mely egyre növekszik, közeledik és reánk omállással fenyeget.

Mielőtt ide vasutat építettek, az itt lakók gondosan kikerülték a Sebes-Körös sziklavölgyét s inkább attól északra egy magas hegyoldalra törtek maguknak utat, a Réz-hegység utolsó csúcsán. Ez ut, mely mióta csak a történetírás emlékszik, örökké főtovonalul szolgált a két szomszédország utasainak és hadseregeinek, Királyhágó nevet visel, köztérségül azért, mert sok fejedelem fordult meg itt hadsereg élén s e magas pontról (a Királyhágó Reclusszámítása szerint 567 méternyi magas) végig tekinthettek a lábaiknál két felől elterülő két ország jó nagy részén. Magyarország és Erdély megkülönböztetésére most is ezt a kifejezést használják: „Királyhágó innen” és „Királyhágó túl”. E híres pont nem egy hadi eseménynek volt szemtanúja. Mondják, hogy a hunok is ez uton át hatoltak be Magyarország sájkaira, miután a szomszédországban Hunyad-várát megalapították, melynek helyén ma Bánffihunyad áll. Magyarok és oláhok, németek és muszák követték a hunok nyomdokait, a legtöbbször épen azért, a miért ők, t. i. rombolni, pusztítani és öldökölni.

A nemrég épített vasut még eddig nem részesült a megtiszteltetésben, hogy a népek közt dühöngő háborúnak könnyítő eszközül szolgálhasson, de a helyett az utazót minden lépten-nyomon szebbnél szebb tájképekkel tudja meglepni. A helyett, hogy a hegyre kapaszkodnánk, mint a szekérut, mindennél a folyó futását követi s föltételek segítségével minden hegyzakadékok, alagutakkal pedig valamennyi elébe szökellő sziklacsoport kerestül metsz, a hol azok kikerülhetetlenül akasztják utját elzárni. Egy hírtelen kanyarulattal egy magas sziklatömb alá kerül meg, a melynek csúcsán egy négyszögű épület romjai látszanak, egészen összevegyülve a hegy köveivel: ez a Tündérvár. Mellette mindjárt egy barlang tárongy: a Sárkány-lyuk. Szerencsére ma már sem a sárkánynak, sem a tündérnek nincsen hatalma, mert amoda tul azt a másik magas sziklacsoport a „Püspök szikla” a „k” nevezik, s kétségtelen, hogy e hatalmas fópár rég megtisztította a vidéket mindenféle jó és gonosz szellemtől. A másik oldalon a táj mosolygóbb, a hegyeket mindenütt erdők borítják s a tenyészet bujább, elevenebb, zöldebb.

„E vidékről írtva — írja Reclus — Erdély valóban megérdemli nevét, mert az egy-estől nagy rengetegeket igazán erdős országgá s a világ egyik legkedvesebb vidékévé tesz. Kár, hogy a fát itt is épen oly lelkiismeretlen gondatlansággal kezdik pusztítani, mint a föld kereségének sok más helyén, s e könnyelműségnek mindenekelőtt a Sebes-Körös nagyszerű völgyének erdőszépe fog áldozatul esni. Máris majd mindenütt láthatók a pusztítás nyomai; a folyók ágya tele van a hegy-csúcsokon levágtatott s az erdei patakokon áradások alkalmával leusztatott fadarabokkal s különböző is fát használnak itt a világon mindenre, még vasuti védőtölések készítésére is, holott annyi a kő, hogy fele is elég lenne.”

Csucsára érkezése alkalmával Reclus néhány meleg, rokonszenves sort szentel az oláhoknak és azt írja, hogy meg volt indulva, mikor először életében oly földre lépett, a melyen oláhok laknak. Megindulása okát részint abból magyarázza ki, hogy az oláh nemzet századokon át szerencsétlen volt, s a meghódított és rabzolgatás mindennemű csapásait végig kellett szenvednie; másfelől pedig az oláhok, nyelvöknek latin eredeténél fogva talán még rokonok is az ő nemzetével s a nyugati nagyromán (latin) népszelád egyik elszakadt ágát képezik. „Kétségtelen,” — írja Reclus — „hogy e két gondolat egyaránt foglalkoztatá lelkemet; ámbár nevelte igazatosságot az a különös borzongás is, melyet mindig érezni szoktunk, valahányszor egészen ismeretlen világba készülünk lépni.”

„Alig tettem pár lépést a faluban” — írja Reclus — „midőn egy zsidó keresztes — merő mosoly és hajlongás — csakhamar hatalmába kerített. Hogy meneküljek meg egy olyan embertől, ki annyi udvariassággal szólított meg? Oly barátságos szavakban tudakozódott

egészségem állapotáról, annyi ravasz finomsággal vett ostrom alá s oly válogatott kifejezésekkel igyekezett kibuztatni, hogy miben állhat leginkább szolgálatomra! Nagy ritkán kiejtett egytágu szavaim nem riasztották őt vissza. Az ebéd alatt, melyet a legnagyobb szolgálattal készítéssel hordott asztalomra, diadalmasan bizonyítja be, hogy vendégszerető házá legálább két hétig lehetetlen volna elhagynom. Kifürkészvén, hogy nem üzletből vagy nyereségvágyból, hanem a természet és az emberek tanulmányozása végett utazom, elkezdte Csucsát magasztalni, mint a mely a legtermészetesebb központját képezi mindazon érdekes kirándulásoknak, melyeket Erdély nyugoti részén tenni lehet. Ha például történelmi emlékekre vágyom, nem ott van-e a legközelebbi szomszédországban Bánffihunyad, az ősrégi magyar város, s még közelebb Kis-Sebes-vár pompás romjai? Ha pedig a szép tájképek vonzanak inkább, a Kalotaszeg (utazók szerint Kalotavölgy) s azok az erdős hegyoldalak, melyekről a Körös mellékpartjai alázhatnak, nincsenek-e tömve a leggyönyörűbb tájrészletekkel? Alig egy kis napi járó földre delén ott emelkedik a Vlegyásza uralkodó csúcsa (Reclus szerint 1846 méter magasságra). Ha pedig a különböző nemzetiségek alakjait és szokásait akarom összehasonlítani, csak egy rövid sétát kell tennem Csucsá környékén, hogy magyarokat, oláhokat, zsidókat, sőt egy szerb gyarmatot is (?) láthassak. Vendéglősom a legnagyobb argumentumot utólagra hagyta, mely szerint halálbüntetés terhe alatt nem szabad elhagynom az egészséges Csucsát, hogy Kolozsvárra utazzam, mert ott a kholera dühöng rémségesen s — a mi legborzasztóbb — főleg az idegeneket pusztítja!

„Megvallom, hogy a kholera által újabb véghez vitt pusztítás engem is gondolkodóba ejtett kissé, de mégis csak félig-meddig adtam hitelt a tulbuzgó vendéglősöknek, úgy tetszik nekem, hogy ez az ur sokkal rábízhatóbb igyekezett lenni, hogysém önzetlennek és őszintének tarthatom volna.”

II.

Kolozsvár és a kholera. — Kolozsvár erődítése. — A német polgárság elmagyarosodása. — Külvárosok. — A Mezőség. — A Felek-hegység homokköveiről. — Erdély múzeuma.

Utazók másnap a zsidó vendéglős marasztalásai és ijesztgetései dacára is elhagyta Csucsát, de sajnálattal vette észre, hogy a vidék Kolozsvár felé mind kopárabbá lön s a korábbi erdős tájaknak nyoma sincs többé. „Kolozsvár,” — írja Reclus — „lakóinak számánál fogva Erdély második városa, de politikai tekintetben első helyen áll a kis országban és a többi városokat épületeinek szépsége, társadalmának előkelő volta és lakóinak finom, művelte modora által is hatalmasan felülmúlja. Mindazáltal, ha előre nem tudtam volna, nehezen hiszem vala el, hogy fővárosba érkeztem. Az indóházánál csak két kocsis várakozott s úgy vettem észre, hogy magam voltam az egyetlen utazó, ki oda érkezett. Az utcák majdnem elhagyottak voltak; a főutórról hiányoztak a sétáló s mikor az első rangú kávéház előtt elhaladtam, a gyér számu vendégek bámulva tekintettek rám, mintha egy idegen érkezése a ritkább tűnemények közé tartoznék. A vendéglő embereinek szolgálattétele is különösen tünt föl életem. Valóban, Kolozsvár arculata igen hasonlított egy kisebb vidéki városéhoz; de lakóinak művelte modora természetesen annál inkább meglepett.

„A titok nyitját csakhamar kitaláltam. A városban uralkodó általános csend közepette valamennyi torony harangjai folytonosan zúgtak és szobából mindegyre azt a mély, tompa morajt hallottam, melyet az utcán elvonuló menetek szabályos lépteinek zaja szokott előidézni. Kitekinttem: halottas menetek voltak, melyek szakadtalan sorban követték egymást; olykor-olykor az egyik meg sem várta, hogy a másik eltűnjék: a menetek sora folytonos vala. Ugy látszik, hogy a csucsai keresztes mégsem hazudott: a kholera valóban rémítő pusztítást vitt véghez Kolozsvárt s az okosság azt parancsolá, hogy ne maradjak itt sokáig. Örültem is nagyon, mikor egy jó barátom este értem jött, hogy elvigyen falura.

„A templomok gyászba öltözött emberekkel voltak tele, de különben is a mogorva építészeti imaházak nem igen kívántatták meg

velem, hogy belsejüket megtekintsem. Időmet inkább a városban és közvetlen környékén teendő kirándulásokra szenteltem. Mindenekelőtt föltűnt nekem, hogy a város hatósága mily lelkiismeretes gondolat seperetti ki a pocsolyákat és csatornákat, hogy szeméttartalmuk az utcákon helyely-közel apró piszokhalomokat képezzen, a melyek aztán ott süttek-föttek az augusztusi nap égő heve alatt. E látvány egy adomát vagy inkább tréfát juttatott eszembe, melyet valamelyik újságban olvastam, a Bánfihagyó egyik récz vagy magyar városának előjárójáról. „Ügyeljenek! A kholera közeledik! Ne feledjétek el a szükséges óvintézkedéseket!” — sürgönyöztek nekik Pestről. Másnap megemtem a felelet: „Készen vagyunk! Jöhet a kholera!” Pedig az összes egészségügyi óvintézkedések annyiból álltak, hogy valami száz vagy százötven sűrűdrót ásatattak meg a temetőben, hogy legyen majd hová tenni a kholera-halottakat!

„Különb a város, e fatális szemétdombokat leszámítva, általában véve elég tiszta. A házak, többnyire csak egyemeletesek vagy épen földszintiek, gondosan fehérre vannak meszelve s ablakaikat csinos spanyol izlésű rácszatok védelmezik, az utcák szélesek s kétfelől járdák szegélyezik. Ellenkezőleg a magyar városokban rendszeresen követet építkezési móddal, itt a házak nincsenek egymástól elszigetelve és keretekkel körülvéve; egymás mellé vannak építve, mint a nyugati városokban s többé-kevésbé egyenszögű háztömböket képeznek. A régi római telep csak nyomorult elől falu volt, mikor e helyet a XV-ik század elején, többnyire szászokkal benépesítették. Ezek újból építették azt és Clusia nevé Klausenburgá változtatták. Azután a rettenthetetlen magyaroktól való védekezésből, hatalmas kőfallal vették körül magukat. E falak egy része most is fennáll és apró házaknak szolgál támaszul s kereteknek kerítésül; egy pár kapu is fennáll még, melyek e kiválóan polgári városnak némi feudális színezetet kölcsönöznek.

„A mi a német lakosságot illeti, az még annyira se maradt meg, mint az általa épített körfal. Nagy és általános tévedés azt hinni, hogy a németek, ha egyszer valamely vidéken meglepedtek, mindenkor föntartják külön nemzetiségüket s lassanként a szomszédosgot is elnémetesítik. Majd mindenütt az ellenkező esetet tapasztaljuk. Habár a németek, sűrű tömegekben érkezve, fokozottan magukba olvasztották is keleti Poroszország lithván és szláv lakóit, valamint Ausztria vendjeit és karantánjait is, másfelől meg a német gyarmatok legnagyobb részét láttuk elenyészni Lengyel- és Magyarországban, a déli szlávok között és Itáliában s most is naponként hallhatjuk, hogy mily gyors léptekben halad előre az Egyesült-Államok területén, „elamerikaizálódnak.” Erdélyben a rajnamelléki eredetű németek, kiket csak tévedésből ismerünk „szászok” neve alatt, kiváltságai, magasabb műveltségük s az általuk elfoglalt terület nagyobb terjedelme következtében meg tudták őrizni egészen mostanáig nemzeti jellegüket, de szerzetestől gyarmataik legnagyobb része „elmagyarosodott” vagy „eloláhosodott.” Például Kolozsvár németjei magyarokká lettek. A német családok legnagyobb része átváltoztatta vagy legalább is magyar helyes-írás szerint módosította nevét, hogy magyar színezetet kölcsönözhesen annak; eltanulták a magyaroknak nyelvét, szokásait, sőt hazafiaságot is; most már ők is Attila és Árpád utódainak vallják magukat. De a különböző nemzetiségek összevegyülése, mint majd mindenütt, ugy Kolozsvárt is az ellenetek elismelését s a különböző faji jellegek elenyészését eredményezte. A hegedükkel fölfegyverkezett ezidényokon s a magyar és oláh földművesek közül, kik megtartották hagyományos viseletüket, ma már igen bajos lenne ama különböző népfajokat fölismerni, a melyekből Kolozsvárnak és külvárosainak népessége összalakult. Így például a város legnagyobb kereskedői örmények, de ugyan ki gyaníthatná ezt? — hiszen még nyelvüket is elfeledték!

„A tulajdonképeni város (belváros) falain kívül Kolozsvár külvárosai oly arculatot öltöttek magukra, melyen egyetlen német vonást sem lehetne fölfedezni. A széles utcákat szegélyező házak nem tartanak igényt valami

magasabb izlésű építészetre s a járókelők a tulajdonosan kiszokell magas fedél árnyában csak itt-ott vehettek észre egy-egy oldalfalat elővilánni; a deszkakerítés, a gyümölcs- és orgonafák lombjai és a kusznóvények majdnem teljesen elrejtik azt. Egészen Amerikába képzeltem magamat, ugy hasonlítanak e csinos kis erdélyi város elszőrt házakai az Egyesült-Államok déli részének néma városában látható lakásokhoz. E meglepő hasonlóságot főleg az építési anyagok árviszonyainak egyformasága s mindenképpől a telkek és erdők csekély értéke tette oly föltűnővé ez egymástól annyira távol eső s oly különböző népfajok által benépesített két ország között.

„Abban a reményben, hogy csakhamar egy dombra vagy fennsíkra érek, honnan kedvem szerint végig tekintheték a síkságon elterülő város fölött, egy fölfelé menő utat választottam; de a kültelkek oly hatalmas területet foglalnak el, hogy ugyancsak sokáig kellett haladnom, míg egy oly magaslatra jutottam, honnan szemem szabadon átpillantották a Kolozsvár által elfoglalt völgyet. Hanem azt a kis farságot, melylyel ide jöhettam, bizony nem is bírtam megsoha. A város karcsu toronyai, a Nadas és Szamos völgyei, melyek a nyárfák alatt egyesülnek, a hegyszakadékok, melyeken a kisebb patakok alá zuhannak, végre a Gyalui havasok és pompás erdőségeik nyugoton valóban elragadó tájrészletet képeznek, de mikor aztán észak és kelet felé fordulunk, milyelhangzó ellentét! A Mezőség terül el ott, egy lassan emelkedő szomorú kopárság, mely hosszú párhuzamos hullamóktól szeldelt sűrűkés tengernek tűnik fel. Egyetlen élőfa sem látszik ezen az erdélyi Campagna, melyet a kiszáradt agyag itt-ott fehér csikkokkal vont keresztül-kasul. Ime mivé tették az Erdők országának (Erdély) közepét: meztelen, sivár pusztasággá, mely a vetéseket szüntelenül hol a talaj kiszárával, hol meg a hegyi zuhatagok hírtelen jövő pusztításával fenyegeti. A láthatár szélén a besztekerzei havasok vigasztalnak meg némileg a közel völdé szomoró látványáért, mely hajdan szép volt, de most az emberi kéz elrutította.

„A domb, melyen álltam, a Felek áttelenege volt, mely utóbbi a Szamos és Maros völgyei közt választalat képez. Ezt a hegyet jól ismerik a geológok azokról a társadály vagy teljesen gömbölközött homokkövekről, melyeket ott nagy mennyiségben találunk. Kolozsvár minden utcaszegélyén, minden ajtó és kapu sarkán föltűnnek az utazónak és különös alaku kőgömbök, melyeket utazégyül is egyszerűságra az épületek körül ékességül használnak. Egyenközponu homok-görgetegekből képződött nagy gömbök azok, hasonlók ama képződményekhez, a melyekbe a kapa Páris némely helyein s főleg a Malesherbes-utcai dombban szokott megorbulni. Némely ily gömbök, kivált azok, melyeket a hegység alsóbb helyein találunk, oly szabályos alakuk, mintha művésze keze gömbölyítette volna össze azokat. Mások meg roppant nagyságuk által tűnnek ki; végre vannak olyanok is, melyek összeforrván kettős gömböt képeznek. Az ember azt hinni, hogy egy óriási gyöngyosor elhullott szeméi azok, melyeket valami őskori Gargantua dobott el magától.”

Reclus mielőtt Kolozsvárt elhagyta volna, a jó öreg Brassai bácsi kalauzálása mellett az erdélyi múzeum földtani osztályát is megtekintette. „Erdély tudosa vezérelt bennünket” — írja utazónk — „ki hazáját legjobban ismeri és lekötelező nyájassága által, melylyel az idegeneket fogadni szokta, igen sokat tesz arra, hogy azt mások is megszerezzék. — A múzeum termében valószínűségi miniatúra-képét láttuk együtt mindazon bányavidekeknek, a melyeket nem sokára átutazni szándékozunk; annyi sok gazdagság közt, melyekben az Erd k hazája igazán bővelkedik, mutattak nekünk egy darabot abból a csodálatos fehér vagy violaszínű sziklából is, az úgynevezett ditroitból, mely valamikor híhetőség a leppomásos olajpocoknak fog anyagot szolgáltatni, melyeket valaha emberi kéz emelni fog.”

A Reclus utleírását díszítő rajzokból kettőt ezuttal mi is bemutatunk olvasóinknak. E képeket a francia tudós, Veress Ferencz Kolozsvári fotográf fényképei után készítette. Az egyik kép a kalotaszegi magyar népviseletet tünteti föl oly élethelyen, hogy az ember azon-

nal rá ismer a tisztán magyar jellegű, szokású és nyelvű Kalotaszegi derék lakóira. * Kalotaszegnek, mint tudjuk, Kolozs megye nyugoti felének egy részét nevezik. Városait és falvait (Gyalu, Nagy- és Kis-Kapus, Bánffihunyad, Mákó, Gyermónostor és Győr-Vásárhely stb) majdnem kivétel nélkül törzsgyökeres magyar emberek lakják, kiknél igen sok sajátos ősi szokás tartotta fenn magát.

A második rajz tárgyat Reclus a kolozsvári népéletből szemelte ki, a mennyiben e kép két hóstáti (igy nevezik Kolozsvárt a külvárosok lakóit) legényt mutat, kik épen lakodalomra hívogatnak s így ünnepi ruhába vannak öltözve. Kolozsvár külvárosában még ma is fennáll az a régi jó szokás, hogy a vőfélyek cifrafn föl-cziczomázva, kezökben tarka szalagokkal díszített pálczát tartva járják be az utcákat, hol egyik, hol másik mondva el valamely régi nászköltemény pár sorát, s közbe-közbe nagyokat kurjongatnak. A két valaha Kolozsvár utcáin e csinos magyar ruhás és fölbokrotázott pár emberrel találkozott, az rögtön rájok ismer a mellétek képről is, melyen majdnem a kurjongatásig természetesen vannak lezajolva.

(Folyt. követe.)

A Libanon cedrusai.

A Libanon világtörténelmi nevezetességi cedrusait már csak kegyelemből is föl szokták keresni az európai és amerikai utazók, kik, főleg az újabb korbeliek, sajnálatos elhítkül föl a pusztulást, mely az ókor ez elő emlékein oly föltűnően észlelhető. Kétségtelen, hogy az utóbbi három évszázad folyamában a tulajdonképeni régi cedrusok száma felényire apadt le, míg a fiatalabb fák majd mind ebben a században kezdettek nagyszámra nőni. Burekhardt írja, hogy a legrégibbeknek látszó és legépebb fák-ból 10—12-öt számított meg; volt ezeken kívül 25 nagy, körülbelül 50 közép nagyságu s több mint 300 kisebb és fiatalabb. Büsching német földrajziro nem kevesebb mint 26 utazót emlit meg névszerint, 1550-től 1740-ig, Belon atyától kezdve Schulzsig, a kik a Libanon cedrusait megszámlálták és leírták s az idő óta legalább is megkésztettedők a leírások száma. E számtalan leírásból biztosan követtük nyomról nyomra e nevezetes fák folytonos apadását és pusztulását. E fák négy apró, egymással összefüggő sziklaldombon állnak s legfeljebb 350 lépésnyi átmérőjű lehet az a terület, a melyet elfoglalnak; sűrű facsoportot képeznek s mindegyik fának több törzse van és ezért az egyes fák nagyerőleleteket foglalnak el. A legrégibbek már korhadásnak indultak s közel állnak a kipusztuláshoz.

Egy idő óta divatba jött e cedrusok fájából mindenféle apró esecsebecécsék készíteni s adni el jó drágán a kegyes utazóknak; azok a vezetők pedig, a kik rendszeren itt tanyáznak, télen át túlélezésről használják azt, s e pusztítás biztosan működik a fák végleges megsemmisítésére.

Pedig ez ősrégi fákat mind a köznép, mind a műveltebb utazók és tudósok kegyelele — bár különböző indokokból — nagy tisztellel környezte minden időben. A nép szentnek tartja nem csupán magát a cedrusberket, hanem annak egész környékét is a közelben fakadó patakkal együtt, melyet El Kadishanak neveznek. A régi fák — a nép hiedelme szerint — azért szentek, mert a szentírás és Salamon király idejéből származnak. Régebben a Libanon völgyeiben lakó maroniták püspöke minden oly keresztyén utazót, ki a szent fákat megsértette vagy épen megfaragta, lelki büntetéssel sújtott, sőt az egyházból való kiátkozással is.

Utazás a tenger alatt.

— Második rész. —

III. Fejezet. — Száraz és víz alatt.

Január 29-kén Ceylon-sziget ismét elűnt a láthatárról. A hűjő a Maledivák és Lakédivák szigetecsoportjai közt haladt, és csatornák s tengerszorosok tömkelegében s mégis tetemes

* Ugyanez a rajz a Magyarország és Nagyvilág — megfoghatatlan tévedésből vagy félreértésből — mint oláh népviseletet közölte.

sebességgel. A madrepór eredetű Kittaú-sziget mellett is elcsapott, melyet Vasco de Gama fedezett föl 1499-ben.

Másnap ismét sik tengeren bukkant föl a sziget tenger háta mögött hagyva, gyorsan haladt észak-nyugoti irányban, az Arab- vagy Omán-tenger felé; így nevezik az Indiai ozeánnak a hindu fészéget s Arabia közt elterülő részét, melybe a Perzsa-öböl nyílik. Ugy látszott, egyenesen ez öbölnek tartanak. Mi célból? hisz a Perzsa-öbölnek nincs kijárata s csak ismét vissza kell térniök azon az uton a melyen bele mennek. Végre is a Nemo kapitány személyre vihetti őket, a hová akarja. A Perzsa-öbölhöz ki a Bab-el-mandebi szoroson beszaladhat a Vörös-tengerbe is, hogy onnan ismét visszatérjen, a hogy belemet, miután még akkor a suzi átmetszés nem volt készen, s így a Vörös-tenger sem volt átjáró az Indiai-ozeánból a Földközi-s onnan az Atlanti-tengerbe.

Három nap hosszant, február 3-dikáig a Nautilus az ománi tengerben cirkált, különböző mélységekben s különböző gyorsaságokkal. A Perzsa-öböl torkánál megállt, hogy egy percere szemügyre vegye Maskatot, az arab fészéget legnevezetes városát, a körülötte setétlő barna sziklakkal s azoktól elűtő fehér falai-, háza- s erődéivel, és domboru kupolájú moshéi és karcsu minareteit előkelő körjárával, melyek közt üde függő kerkék zöldre virított. De a bájoló kép mint tünde álomlátás mosdott el ismét. Mert a pánchezlátó, mintha megmondta volna magát, háthat fordított a Perzsa-öbölnek s Arabiának Marah- és Hadramant-partjai hosszában, délnyugoton tartva, február 6-kán az Adeni-öbölbe ért, melyből a még rövidebb, mint szűk Bab-el-mandebi szoroson, mintegy záilpen, ömlenek az Indiai ozeán vizei a Vörös-tengerbe.

A Vörös-tenger, a bibliai hagyományok e nevezetes földközi vize, mely a Ptolemeusok és a római uralom alatt a föld kereskedelmi útére volt, s mely a suzi földszoros átmetszésével ismét visszanyerendű egykori fontosságát. Sajátos helyzetű egy tenger! Oly vidéken, hol esős és alig van, valamire való folyó sem ujtja meg vizét, ellenben kigözlőge rendkívül nagy, s így minden évben másfél méternyi veszt vize magasságából. Ha a többi tengerrektől elzár tó lenne, mint a Kaspi-vagy Aral-tó, azóta rég teljesen kiszáradt volna. Így, az Indiai-ozeán vizéből mindig helyre áll fogyateka s visszére tetemesen magasabb, mint a Földközi-tengeré, melyet csak a suzi szoros választ el tőle.

Alig lehetett megérteni, mi bírta rá Nemo kapitányt, hogy a nyitl ozeánnak helyett e földközi kis tenger felé vegye útját. Pedig ugy volt. Február 8-kán már Mokka előtt állottak, azaz: épen a Bab-el-mandebi szorosban. Mokka most már dűledező s a szélváltástól is leomló falavál, csak emlékeztet ősi dűcsőségére, mikor hat nyitl piaeca, huszonhat moshéja, s három kilométer hosszban elnyúló és tizenegyre erdől ellátott kőfala volt.

A Nautilus általában az afrikai partok közelében járt, a hol a víz mélyebb. A víz színe alá bocsátkozva, annak átlátszó kristályában, a sziklapartok dűs vizalatti növényzetében, a sürgő halak és habarozok játékában gyönyörködve haladt tova. Legérdekesebb tűneménye e tengeralatti vidéknek a szivacs, melyet itt óriási mértékben szednek, részint kotró készü-léssel, mely összességátva, de nagy halomban kaparja le sziklaloldalokról a rájok tapadt szivacsot, részint kézzel, ép oly módon, mint a gyöngyagyaglókat. A szivacs a polypok közé tartozik, de még alsóbb rendű a koralloknál, a miért soká a növények közé számították; de állati volta ma már alig vonatik kétségbe. Valami háromszáz faja van, melyek különböző tengerekben találhatók; de legothonosabb a Földközi-tengerben, a görög archipelagusbán és a Vörös-tengerben. A Nautilus most, a víz alatt s a part közelében jártában, egész kényelmesen vizsgálhatta a tenger e sajátos természetének alakzatait s előfordulási viszonyait; sőt módjában volt halászatát is meglesni, a derékra kötött kötélnek fogva alábecsátkozott buvárral.

Aronax tanárának nagyon tetszette Vörös-tenger s annál jobban, minden rosszabb híre volt a régieknél, viharaiért, sziklás partjaiért

s azok közt gyakori hajótöréseit. Az ujbakori hajók — s kivált a Nautilus, ily veszélyektől mit sem tarthatott. A partok is sok érdekes látványt nyújtottak. Az ázsiai (arab) part hosszában Szánától Mekkaig fölnyúló hegyláncnak, mely a sivatagra való kilitást elzárta, az afrikai részen a Nilus síma és termékeny lapályá felélt meg; míg Dzseddah, — Egyiptom, Syria, India és Törökország e közös vásárcsapa — kifehérlött a tengerig, s a part közvetlen közelében, pálmák hús legyezője alatt, kunyhója előtt üldögélt a beduin.

Nemo kapitány egy ízben azt is megmagyarázta Aronnaxnak, miből eredt a Vörös-tenger nevezete. Bizonyos ily színű ázalagoktól, melyek időnként milliárdonként lepik el a Vörös-tenger ama legbelső részét, a Suez felőli öblörszét, a melyen Mózes a hagyomány szerint átvezette volt az izraelitákat, míg Pharaó az egyiptomiakkal odaveszett. A tenger e részét azóta annyira eltöltötte a fővény, hogy csupa zátonynyá vált, melyben ha kellő terjedelmű ásatások történnének, kétségkívül sok egyipti eredetű fegyverre akadnának, a Pharaók korszakából — a Nemo kapitány nézete szerint.

Ily s hasonló beszélgetések közt természetesen a suzi átvezetésére is fordult a beszéd, mely már akkor nagyban készült s nem állott messze befűzésétől. Ez átvezetés, mely szigetté volt teendő Afrikát, nem egészen új eszme. A régiek ugyan nem egyenesen, hanem a Nilus medrének közvetítésével akarták a Vörös-tengert a Földközivel összekötni. Valószínű, hogy már a Sesostris korában megkezdték a Vörös-tengertől a Nilusig menő csatorna ásását, legalább a hagyomány azt tartja. Bizonyos azonban, hogy Kr. előtt 615 évvel Necos ismét ily csatornába fogott s azt Darius, a Hystaspes fia folytatta, és valószínűleg II. Ptolemaeus fejezte be. Strabo még látta is e csatornát, melyet hajózársra használtak volna, de csekély esése miatt csak az év egy kis részében, a Nilus magas vízálásakor, lehetett használni. Az Antoninok koráig meg is volt e csatorna, de akkor fölhagyták, a fővény behordta; s csak Omár Kalifa állította helyre — de 761-ben Kr. u. Al-Mansor Kalifa ismét betöltötte, hogy az ellene föllázadt Mohamed-ben-Abdullahnak érlelmi szekeret ne szállíthassanak rajta. Napoleon, az egyiptomi hadjárat alatt, föltalálta e régi csatorna nyomait; s a dagály által ottlepleve, majd ott vesztett, ugyanazon helyen, a hol előtte háromezer háromszáz évvel Mózes táborozott volt.

— „Ha már a Lesseps csatornája készen volna“ — kezdé Aronnax tanár, — de nem fejezte be mondatát.

— „Akkor sem választanók azt utunknak,“ — fejezte be Nemo kapitány. — „Oly jól őrzött s zilipekkel elzárt ut nem a Nautilusnak való. De azért holnapután a Földközi-tengerben leszünk.“

Aronnax föluggott. Lehetetlennek képzelte, s mondotta is, hogy két nap alatt, bármint gyorsasággal is, oly rengeteg utat megtehesse, egész Afrikát megkerülhessék.

— „Az valóban lehetetlen is volna,“ — mondá Nemo.

— „Nos — tehát?“

— „Át fogunk menni egyenesen a Vörös-tengerből a Földközibe.“

— „A suzi földszoroson?“

— „Alatta. Ugy van,“ — folytató, vendége bámulatában gyönyörködve. — „Oly embereknek,“ — tévé hozzá méla hangon, — „a kik a halál nem válnak el egymástól, nem szabad, hogy titkuk legyen egymás előtt. Tudja meg tehát uram, a mit eddig még csak én tudok, hogy a suzi földszoros futó-homok felülete alatt néhány ölnyre kemény sziklatalaj terül el, de e sziklában egy természeti alagut van, mely a két tenger közt a vizek közlekedését tartja fenn, s melyen át a magas felszínű Vörös-tenger vize lejtve zug át a Földközi-tengerbe.“

— „S ez alagutat Ön födőzte föl? És mikép?“

— „A természetrajzi szemlélet után. Rég

észrevettem, hogy néhány legsajátosabb halfaj közös terméke a két tengernek, a mi alig volna valószínű a vizek összeköttetése nélkül. Kísérleteim meggyőzték fölfevésem alaposágáról. Különböző időkből mind a két tengerben nagyobb számu halpéldányokat fogva, farkaik tövén áthuzott ércgyűrűvel jegyztem meg s ismét visszabocsátam elemükbe. S idő múlva, a Vörös-tenger halát megtaláltam nem egyszer a Földköziben, ezét amabban soha. Ez kettőt bizonyított; a két tenger összeköttetését és azt, hogy a folyás árja s pedig erős sodra a Vörös-tengerből vis a Földközibe; a mit egyébiránt a két tenger fölfeleinek pontos magasság-mérései is kétségkívül tesznek.“

Bármily lehetetlennek látszott légyen is ez előadás, Nemo kapitány sokkal komolyabban beszélt, mintsem szavaiban kétkedni lehetett volna s Aronnax tudor két társával is közölvén (a kapitány engedelméből) a dolgot; önkénytelen kételyvel, de feszülten várták a teljesedést.

Még aznap egy kalandot kelle átélniök a Vörös-tenger szük medrében. Az Indiai-oczeán s a hozzá tartozó öblök és földközi kis tengerek réme, egy óriási alkatu vízi emlős, a dugong, vagy indiai rozsmár vette üzőbe hajó-

most következett: a suzi szoros alatti tengeri alaguton való átsuhanásnak. A tenger sötét mélyében való utazás nem volt újság kalandoraink előtt. De a tudat, hogy a vizek árja fölött a szabad levegő terül el, ellensúlyozza a borzalmat, mit ily utazás önkénytelenül is kellett hogy költösn. Azonban szük sziklametebbe zárva, mindenfelől áthatatlan szilárd tömegtől környezve, haladni át a mélybe, az éjben, ragadva az alázuhanó ár ellenállhatatlan sodrától; e gondolatban valami rémesebb volt a szokottnál.

Mikor az átjárathoz közeledtek, Nemo kapitány maga állott az üvegháza zárt kormánykerékhez, mert a legnagyobb vigyázatra volt szükség, nehogy a szük alagut sziklalaiba ütközzék a hajó. Az utasok lélegzete elszorult, a mint a kapitány megadta a jelt, hogy már nemcsak viz alatt, hanem egyszerűen föld alatt is vannak. Egy negyed volt 11-re.

A teljes sötétségben a világító villany-készülék szokatlan erővel működött s fényvonalat vetett utjok elejébe. A kormánykerék minden pillanatban ellenőrizte a haladást s egy-egy vonalnyi fordulattal óvta, majd jobbról, majd balról, a bele ütközéstől a hajót.

10 óra 35 perczkor, kilépett rejtékéből Nemo kapitány s nyugodtan mondá:

— „A Földközi-tengerben vagyunk.“

A Nautilus a suzi földszoros alatti két mérföldnyi utat, a tenger sebes ársjától ragadva, husz percz alatt tette meg!

(Folyt. köv.)

Egyveleg.

Még valami az új üstököséről. Coggia üstököse pár nap óta pusztá szemmel nézve is pompás tünemény láthatárunk északi szélén, de valószínű, hogy mikorra e sorok megjelennek, az északi félgömb lakói nem fogják többé látni. Az üstökös magva július 15-ke előtt negyedrangu, azután harmadrangu csillagként tűndökölt. Legfényesebb lesz e hó 22-én, mikor a földhöz legközelebb fog állni, de akkor már csak a déli félgömb lakói gyönyörködhetnek szépségében. Ez időtáiban Hind csillagász állítása szerint fényes nappal is látható lesz (hihetőleg csak távcső segítségével). Naptól való távolságát 70 millió angol mértföldre számították.

— Bismarck mint kaszás. Bismarck herceg, mint tudva van, a kissengeni fürdőben föltá nyári idényt, a hol a Rákóczi-forrás vizét iszja. Itt történt, még azelőtt, mielőtt az a merész kádárlegény rá lött volna a hercegre, hogy Bismarck rendes napi sétája közben, egyik délben a rétre ment a kaszások közé, ott beszédbe ereszkedett a munkásokkal, végül kaszát kért s azt kezébe kapva, egy-két barázdafüvet kanyarított le. Mikor a vendég letette a kaszát, a parasztek egyike hozzálépett s jókatatlag jegyzé meg: „Uram, ön jobban kezeli a kaszát, mint én, ki 42 két éve dolgozom vele.“ — „Hja, édes emberem — mondá a herceg — az ember sok mindenhez hozzászokik, s aztán a mihez én kezdek, azt derekasan véghez is viszem, vagy sehoggy.“ Erre aztán elbucsuzott egy hatalmas késszortással a herceg. A bejor parasztek csak aztán tudta meg, ki volt ez az uri kaszás. „Potzbombengranaten! kiáltott föl. Csak most szeretem én igazán a kaszát. Nem adnám el a világ minden pénzéért sem.“ Kérték is az utazó angolok tőle meséket, de nem adta, csak mitogatta, hogy ezzel a kaszával dolgozott Bismarck herceg. — Mennyi igaz ebből az egész történetből, azt csak azok a német hírlapírók tudhatják, a kik ékes leírásban a világ elé bocsátották, hozzátevé, hogy a (kétségkívül nagy-német) fürdő vendégek ezen a mezőn bronzból szobrot akarnak emelni Bismarcknak, kezében kaszával.

— Tűzvészek Oroszországban. Oroszországban a nagyobb szerű tűzvészelyek oly gyakoriak, hogy arról nekünk, — isten jóvoltából — még csak foglalkozni sem lehet. 1873-ban több mint 22,400 nagyobb tüzeset fordult ott elő, melyek összesen körülbelül 155 millió franknyi kárt okoztak.

A hétről.

— Fővárosi tárcza. —

Ah, az a nemesis, mely most utolérte honatyáinkat, s annyi „dolce far niente“ után kéréllhetlenül meglakoltatja velük a gyakori „szentheverdenapok“ mulasztásait a képviselőház üléstermének mostani izzasztó légkörében! Valóban, e boszuálló nemesis kegyetlenségével meg lehetnek elégedve parlamentünk legkönnyebb ellenségei is. A Dante purgatoriumának szenvedésének között méltó helyet foglalhatnának el a kinok, melyekben már hetek óta részesül a tropikus hőségben ülésező képviselőház. A nemzet választottjai, ha nem is vérel, de patakzó izzadsággal mosák le most magukról a vádat, hogy eddigelé meglehetős kényelemmel éltek törvényhozói földadatoknak. Mintha csak igazoltatni akarná velük a sors, hogy nemcsak „pálmák alatt“, hanem a képviselőház fedele alatt sem járhat büntetlenül az ember.

Mihez is hasonlítsuk azt a fülledt légkört, mely a sándor-utczái ház üléstermének egy gőzfürdő nagy izzasztó-kamrájává teszi minden benne levő élő lényre nézve? A hirhedt velenzei „ólmokamrák“, hová hajdanában az államfogylok zárták, elvesztették előttünk borzalmasságukat, mióta a magyar képviselőház üléstermének kánikulai légminőségét ismerjük. A gőzmozdony katlanja előtt álló fűtőnek helyzetét nem sajnálhatja többé az a pár száz honaty, a ki „embonpoint“ tekintetében ugyan megfogya, de egyébként isten s a „buffet“ hűtőszereinek segédelmével tán mégis épen fog kikerülni ez ülésszak torturájából. A sörfűződé „aszaló-kamráiban“ uralkodhatik olyan türhetlen magas hőfok, mint jelenleg a képviselőházban — csakhogy amott árpa, emitt pedig emberek állják ki az aszalás proceduráját. Annyi bizonyos, hogy ha ez az ominosus ülésszak eltalálna huzódní valahogy szeptember közepéig, csupa jockey-sóvánságu alak kerülne elő a képviselői padokról, s nem állunk jót, vajjon ez esetben Paczoly vagy Deáky Lajos urakhoz nem leend-e szerencsénk az ősi löversenyek alkalmával a turfon — a versenylvagok között. Az izzasztó-rendzer ily következetes használata mellett kétségkívül még „Mohácsi házi“ is lesóványodnék a fölismehetlenségig.

Megindító látvány alátékinteni a karzat magaslatáról a „haza üdvéért“ verejték-zuhatókat ontó képviselőkre. Tartózkodva, vontatva, szinte félve lép be közülök a legtöbb az ülésterembe, mint a sivatagba induló afrikai utas, a ki előre elképzei a szenvedéseket, melyek utközben reá várakoznak. Az elnök s a jegyzők keserű resignatióval foglalnak helyet az emelvényen — nekik végig kell izzadni az egész ülést délelőtti tíz órától délutáni kéthárom óráig. Borzasztó tortura és lehangoló tudat, ugyanazon sorban osztozni egy gőzhajó káznifűtőjével. Az érdemes „ház“ — ugy a hely csak könnyit magán. Otthagya az üléstermet, ha épen szavazás nem áll küszöbön, s ellepi a folyosókat, hol türhetőbb a légmérséklet. A kik a szótynegen forgó választási és vasuti törvényjavaslatok mellett vagy ellen beszélnek, hatalmas bizonyosságát nyújtják hazafiú önfelelődsüknek, nemcsak azért, mivel e nyomasztó hőségben a szónoklás is terhes földad, hanem mivel jobbdára üres padoknak beszélnek. A honatyák zöme a folyosókon hűti magát, hol egy-egy újság példányá kézzel kézzel jár — legyenző gyánat. Csak a kormány tagjainak s a kiválóbb pártfőfőknak van most hallgatóságuk. A többi szónokokra rossz idő

jár. Azok csaknem kizárólag a gyorsíróknak beszélnek.

Volna is általános „sauve qui peut“ — „vesd el magad“ — ha a szótynegen álló javaslatok rendkívüli fontosságá nem tenné eltávolíthatlan szükségességé a haza vagy fürdőre kívánczok itt maradását. „Lasciate ogni speranza!“ Pedig mily gyönyör volna nekik a gyötrellem s szaporodó napjait fölcsereálni a szünidő pihenés és szórakozásaival, s az ülésterem gőzfürdő-atmosphaerája helyett a vidék bérezei és erdőinek üdítő levegőjében fölocsulni. Most a távollevők s a gyengélkedők a valódi irigyletek. A ház néhány ismert alakja tényleg már arkádiai életet él valahol a vidéken vagy külföldön, s attól tartunk, hogy ha még hosszabb időre fog elnyulni ez ülésszak, egész képviselői kör képződik majd akár a parádi fürdőben nyaraló Patay, akár a Marienbadban elménczkedő Wahrman, akár az Emsben üdülést kereső Zsedényi körül, honét bizony nehéz lesz „haza sürgönyözni“ szavazásra a nagy érdemű párhiveket. Egyébiránt meglátászik rajtuk, hogy nincs bennünk yankee-eredetiség és élelmesség. Ha már minden áron el kell tartani a jelenlegi ülésszaknak szeptemberig, hát gondoskodjék a tisztelt ház ez időre egy ideiglenes hús ülésteremről, hol a hőség befolyásaitól menten folytathassa tanácskozásait. Miután tudunk szerint a fővárosban ily helyiség nem létezik, ajánljuk e czéla a dobosinai jégbarlangot, hová a kanikula tartamára áttehetné székhelyét képviselőházunk. Ajánljuk ez eszmét Kovács László háznapgy ur szives figyelmébe.

Van-e oly rideg kedély, melyet meg nem döbentene az öngyilkosságok mostani felöltő gyakorisága? És mily öngyilkosságok! Viruló fiatal leányok, reményteljes ifjak, az élet delét még el nem ért férfiak öngyilkosságának hírért regisztrálja minduntalan a fővárosi s a vidéki sajtó, s az ember szinte visszaborzad a temérdek egyéni és társadalmi nyomor és szenvedéstől, mit egy-egy ily szomorú eset olykor fölleben. De hányszor marad elrejtve a világ előtt a gyászos ok, mely egy jobb sorsra méltó lény agyában megérleli a borzalmas elhatározást véget vetni életének! Nem egy esetben egy nagy kérdőjellel válik a rémes tett, s az elme hiába iparkodik megfejteni magának a rejtélyt, minő elviselhetlen körülmények kényszerítették ezt vagy amazt a fiatal életet a halál önkéntes fölkeresésére.

Az öngyilkosságok statisztikája azok fokozatos szaporodását tünteti föl az utóbbi évtizedek alatt. Hogyan — kérddheti az olvasó — hát növeli-e a terjedő mivelődés e végtelen lehangoló benyomást keltő társadalmi bajt, a helyett hogy apasztaná? Ugy van; legalább a látszat e mellett szól. A mennyiben az elkövetett öngyilkosságok túlyomó részének rugója anyagi zavarokban, nyomorban, földult családi boldogságban és mindenekelőtt olyan családokban áll, melyeket a rideg élet szolgáltat remélők számára — kétségtelen, hogy a régibb időkhez képest tetemes szaporodásnak kellett bekövetkeznie. A meghasonlott kedélyek és kétségbeesett elmék számára jó természetű a mai társadalom, melynek chaotikus viszonyai még messze állanak attól, hogy belőlük egy jobb állapot jegeződjék. A család körében s az iskolában arra tanítják az ifju nemzedéket, hogy minél nagyobb igényeket kössön az élet-hez — kevésbbé arra, hogy megtanuljon tűrni, lemondani, inséget ismerni, nyomort elviselni. A valódi férfias erények ritkulni kezdenek. Egy

sorcsapás, keserű csalódás, anyagi bukás elég végzetes tényező mai nap arra, hogy kezébe nyomja az általa sújtottak az öngyilkosság fegyverét, nem is szólva azokról, kik az élet-untságnak, a blazirtságnak, vagy a spleen-nek — a modern társadalom e jellemző lelki betegségeknek — esnek áldozatul.

Az utóbbi pár hó alatt a fővárosban előfordult öngyilkosságok érdekes bizonyítékul szolgálhatnak egyébiránt azon észleletnek, hogy e társadalmi baj nagy mérvben ragadós, shogy még az öngyilkosság nemei és helyei is mintegy öntudatlan vonzerőt gyakorolnak azokra, kik véget szándékoznak vetni életüknek. Három évvel ezelőtt a cnyankálival való megmérgezés volt divatban öngyilkosainknál; aztán a magusból való leugrás lett fölkapott expediens; az idén végre a Dunába öli magát az öngyilkosok több mint két harmad-része. Valaki megöli magát föltűnő módon, s a kik utána e gyászos lépésre szánják el magukat, mintegy sötét hatalomtól ellenállhatlanul kényszerítve, ugyanazon helyen végzik ki magukat, mint szerencsétlen elődjük. A dunaparti Stein-ház, melynek negyedik emeletéről a boldogtalan Nyáry Pál ledobta magát, hogy szörnyet haljon, még más két öngyilkosnak látta halálát — s látta volna valószínűleg többét is, ha tulajdonosa nem készítet sodrony-hálózatot az egész udvar fölé. Párisnak számtalan hidja közül a „Pont-neuf“ az, melyet makacs következetességgel keresnek föl az öngyilkosok, hogy róla a Szajnába ugorjanak. Hasonló szerepet játszott egy vasszeg a párisi „hadastyánok palotájának“ valamely homályos folyosójában, melyre alig egy évvel ezelőtt öt ember akasztotta föl magát, miglen felsőbb parancsra a szeg onnét eltávolítottat s a folyosón ablak törtetett. Kisereteties, titokzatos hatalom, mely most nálunk is oly rémesen érvényesül, hogy a nyári idény megdöbentően sok öngyilkosa között alig volt néhány, ki nem a Duna habjait választotta sirjalul.

Nem tudom szándékozik-e hátrahagyni emlékiratokat Türr István tábornok ur, de ha igen, ugy élete egyik kiválóbb momentumának leírására bő anyagot találhat Samarow ur — korregényében, mely egy fölötté elterjedt német hetilap hasábjain jelenik meg végtelenségig fenyegető folytatásokban. Bármily kitűnő emlékező tehetséggel bírjon is a tábornok ur, nem hiszem, hogy az annak idején közte és gróf Beust külügyminiszter között az olaszos-trák közeledés tárgyában lefolyt párbeszéd minden szavára oly pontosan emlékezzék — mint Samarow ur. Ránk nézve eldöntetlen kérdés marad, vajjon a „korregény“ írja gyorsírói jegyzeteiből meríti-e a hét nagy hasábra terjedő párbeszéd minutios részleteit, avagy épenséggel a bécsi külügyminiszteri levéltár legtitkosabb okmányából másolta-e le azokat. Az első eshetőség ellen persze azon körülmény szól, hogy Samarow a két államférfi között lefolyt titkos párbeszédről aligha készíthetett gyorsírói jegyzeteket, hacsak módjában nem áll neki Jupiterként légygyé változtatni magát, a mikor kedve tartja. A második eshetőségnek sincs több valószínűsége, levén a külügyminiszteriumnak fontos okmányai legalább is oly gondosan őrizve, mint hajdan a Sybilla könyvei. A regényíró tehát egyedül képzelmenek engedett szabad csapongást, midőn a világ elé táalja egy mindenestre fontos diplomaciai párbeszéd szavait. A regényrészlet tagadhatlanul ügyesen van írva — chic-kei mondaná a francia, habár tán ép Türr tábornok ur nem azt gondolta is,

Ybl tervezi, még 2.300.000 frt szükségeltetik. Ha a díszítések egy része egyelőre elhagyatik, és miként nagyobb szerzői templomoknál régebben is történt a most is gyakoroltatik, egy későbbi korra bízik, a templomot 1 millió 700.000 frttal be lehet fejezni. Az építési költségből a termékszámra Yblnek 1 1/2, a művezetéséért 4/5, százalék tiszteletdíj jár. Ybl azonban tiszteletdíját nem az egész építési összeg után, hanem csak másfél millió után kívánja számíttatni. Továbbá mind tervezési, mind művezetési tiszteletdíjából egy-egy fél százalékról a templomépítési alap javára lemondott.

— **A délmagyarországi nyolczadik tanító gyűlés** f. é. augusztus hó 5., 6. és 7-én Zombolyán tartatik meg. A netán tartandó előadások bejelentését Wiener Péter, zombolyai tanár, az egylet elnöke fogadja el.

— **Százötven éves** már a h.-m.-vásárhelyi ref. főgymnázium, s az évfordulót augusztus 2-án ünnepélyesen megülik, meghívva arra a közoktatási ministert, a megye és város hatóságait, iskolai előjáróságait, stb.

— **Iskolai értesítőket** a következő tanodák-ból tettünk: Az eperjesi evang. ker. kollegiumtól; igazgatója dr. Vécsy Tamás, utóbb Haszinszky Frigyes, a tanárok száma 25, a tanulóké a főgymnáziumban 194, tanítóképezdében 6, a hittani karnál 6, a jogakadémián 140; az intézetben 11 ifjúsági egyesület van, tanpártvezet. gyámintézet. kórház, 52 ösztöndíj, 10 könyvtár, összesen 33,135 kötetrel. — A pesti ág. hitv. ev. főgymnázium értesítője hosszabb bölcseleti értekezést közöl Böhm Károlytól; igazgató Torkos László, a tanárok száma 16, a tanulóké 322; a könyvtár és a tanszergőjtemények szépen szaporodtak; az intézetben önképzőkör, segélyegylet és dalárda működik. — A rimaszombati hatosztályú egyesült protestáns gymnasium igazgatója Polnisch János, a tanárok száma 8, a tanulóké 194; a gymnasiumban önkepzőkör, könyvtár, muzeum, tanintézet. — Az aszódi ágostai hitv. ev. algymnázium igazgatója Bellus János, a tanárok száma 6, a tanulóké 84; van kis könyvtár, egy tanszergőjtemény és tanintézet.

Balesetek, elemi csapások.

— **A honvédségi posztgyár** é. hó 15-én hajnalban kigyullt Pozsonyban, s teteje leégett, ezenkívül sok posztó és gypju-féle, de a készlet legnagyobb részét, a szövészeket, s a gépházat megmentették. A kár így 200.000 frt. A tüzet a gypju-kamrában a hőség által kifejlődött légenyégnek fölrobbanása okozta. Mint tudva van, e gyárat csak nem rég építette a honvédség felhasználására vállalkozott Harapat-féle konzorcium.

— **Erdőégés.** A bősörtényi erdőben é. hó 15-én tűz ütött ki, s tartott egész másnap is. Addig ezer holdnál több pusztult el. A kár igen nagy.

— **A Körös áradása** Békésmegye több községét sújtotta az idén, nevezetesen Dobozt, hol számos ház összerohadt, s a kár 34,620 frtra van becsülve. A megye főispánja ennek következtében fölhívást bocsátott ki a kárvallottak segélyezésére. Adományokat a Gyulán megjelenő „Békésmegyei Közöny“ szerkesztőségé is elfogad.

Mi ujság?

— **A fejedelem utazása** egészen napirenden van. A német császár e napokban indult el a gasteini fürdőbe, úgy intézve az utat, hogy Bajorországban találkozzon a bajor királlyal is, ép az napon, midőn Bismarck herceget Kullmann Ede nevű kádárlegény a küssingeni fürdőben (bajor föld) meg akarta löni, de a golyó csak gyöngén súrolta a herceg jobbkeztét a csuklónál. Vilmos császár a bajor királlyal való találkozás után osztrák földre Ischlbe ment, hol az osztrák-magyar uralkodó pár és a trónörökös időztek. Kedden d. u. 3 óra felé érkezett meg, hol ő félére és a trónörökös fogadták, s aztán az „Erzsébet“ nevű szállodába kísérték. Az udvari ebéden részt vett a királyné is. Este a fürdő környezők hegyesútsókát fényesen kivilágították, s a szálloda előtt katonai zenekar játszott. Vilmos császár szerdán utazott tova Gastein felé. Az orosz császár is hosszabb utat (Angliából, Németországból) tért vissza szék-

városába, Varsón keresztül. Milán szerb fejedelem mult vasárnap éjjel utazott át Budapesten Bécsbe, hol több napot töltve, folytatja tovább utját Franciaországba, hol a Pyrennek tövében, egy fürdőben fog tölteni hosszabb időt. A román fejedelem szintén utazik, egyelőre Bukarestből Bécsbe, s onnan valószínűleg tovább. Megemlítjük még, hogy királynénk é. hó 28-án megy Angliába, Wight szigetre. Uralakodánk pedig aug. 26-án indult el köruttra Csehországba, onnan pedig Magyarországra, a hadigyakorlatok megszemlélésére.

— **Báró Eötvös József** sirja tudvalevőleg Ercsiben van, mely helység b. Sina Simon jószágja. A tulajdonos e napokban meghagyta jószágigazgatójának, hogy a sirboltot, melyben a feledhetlen hazafi nyugszik, a legnagyobb bökezűséggel, minden költséggel nélkül helyezze oly állapotba, hogy az a nagy költőhöz és államférfihez méltó legyen. A jószágigazgató és fölszólítás folytán kihivatott a fővárosból iparosokat, hogy a sirbolt renovációját azonnal vegyék foganata. A sirboltot díszes park fogja körülvenni, a kápolna pedig a műépítéset igényelnie megfelelő díszítményeket fog nyerni.

— **„Bánk bán“ költőjének** sirja meglehetősen elhagyott állapotban volt hosszabb ideig a kecskeméti temetőben. E miatt az ottani lap fölszólalt, s most már virágok borították és koszorúk ékítik. A Szalay Pálné nőveldejének leányai ékítették föl a költő nyughelyét.

— **A Petőfi-ház megvásárlására** az „Egyetértés“ csolnakegylet 100 frtot ajándékozott, mint a Margit-szigeten rendezett nyári mulatság jövedelmének e célra szánt részét.

— **Kossuth egy leveléből.** K. Papp Miklós, a „M. Polgár“ szerkesztője, közelebb egy régi füveszeti könyvet, s 4 növényképet küldött Kossuthnak. Ez adományt Kossuth levelében köszönte meg, melyet a „M. Polgár“ közöl. Kossuth a többi között azt írja: „On besces adományát füveszi albumának megosonkitásával 4 oly szép növényképpel tetézte, melynek szemlélésében keserű-édes érzélemmel szoktam elmerengeni, hallgatva a mit a hazátlannak suttognak a hazáról, melyet 25 év óta nem láttam, s melyet nem annyira az idők balfordulása, mint inkább a történelmi fejlődési nemzeti jellem megváltozása miatt már alig emlélek viszont láthatni.“ Kossuth e levele jul. 8-ról, Baraconne di Collegno-ból kelt.

— **Garay Jánosnak** ama hosszabb leirő költeményét, melyben József nádor halálát, István főherceg nádorrá választását és országos körutját énekli meg, s melyet Toldy Ferenc ismertetett a Kisfaludy-társaság egyik ülésén, a társulat „Évlapja“-ban adja ki. De külön díszes lenyomatokat is készítettett. Egyet a költő özvegye számára, más kettőt pedig József főhercegnek s nővéreinek, a belga királynének, Toldy F. elnök és Greguss titkár adtak át é két példányt a főhercegnek mint atyjára és bátyjára vonatkozó emléket. József főherceg meleg köszönettel fogadta e figyelmet.

— **Hajók keresztelőjé**t tartotta é. hó 7-én az „Egyetértés“ nevű csolnakegylet a Margit-szigeten. A mulatsággal egybekötött ünnepély nagy és választékos közönséget gyűjtött össze a szigeten. Az egybegyűlt közönségnek dr. Sebők Antal adta tudtul, hogy az egyletnek öt keresztelni valója van. Ezután a keresztanyag teendői következtek. Czompó Izidorné urhölgy oda lépett az első csónakhoz s orrán e szavakkal: „Én téged Jankának kereszteltek,“ egy palaczk bort eltört, s a hajót viznek bocsátá. Ugyanezt tették Várhalmi Józsefné az „Irmá“-val, Szekrényessy Kornélné az „Egyetértés“-sel, Kis Jánosé, az egyetlen igazgató neje, a „Szikra“-val és Mayer Gusztávné a „Szellő“-vel. Keresztelés után egy kis regattát rendeztek két versenyen. Most a vendégelői teremben hangverseny következett, Sipos Antal rendezése mellett; aztán pedig táncvizigalom, mely hajnalig tartott.

— **Jótékony végrendelet.** Gubicz András fővárosi gép-gyáros özvegye e napokban elhunván, következő jótékony intézkedéseket tett végrendeletében: a fővárosi műegyetemnél ösztöndíjakra hagyott 11,000 frtot, Jákóhálmán fölállítandó kisedővódára 9000 frt, az országos mezőgazdasági egyetemen ösztöndíjra 2000 frt, az irói segélyegyletnek 1000 frt, a színházi nyugdíjalapnak 1000 frt, a pesti bölcseddének 500 frt.

— **A pesti gyermekmenhelynek** 500 frt, a magyar gazdasszonyok országos árvaházának 500 frt, a pesti szégyényháznak 500 frt, a vakok intézetének 500 frt, a süketnémák intézetének 500 frt, a pesti szégyény gyermekóráznak 200 frt, a Rókus-kórháznak 200 frtot.

— **A tót árvák elhelyezéséről** Csongrád megyében is szorgosan gondoskodnak. Eddig 115 árva fölfogadásra ajánlottak egyes emberbarátok gazdatisztek, iparosok és jómódu gazdálkodók.

— **A toskánai nagyherceg** magyar földbirtokos lett. A Manassy-féle hodonyi (Temesmegye) birtokot vásárolta meg 160,000 frttért.

— **Merénylet híre** terjedt el Bécsben is ép akkor nap, mikor a Bismarck élete ellen intézett merénylet részleteivel foglalkozott a közizgatottság. E hir szerint Schönbrunnban ő felsége élete ellen törték. Egy cipész legény volt, ki e hirt terjesztette, ki aztán elfogtatván, azt vallotta, hogy csupán azért beszélt, hogy befogják, mert nincs miből élnie.

— **A jótékony állami sorsjáték** százezer frtos főnyereménye fumei négy adóhivatalnoknak jutott. A lotto-igazgatóság tíz sorsjegyet küldött volt a fumei adóhivatalhoz elárusításra, melyből a kilenczet mint adatlatul visszaküldött, a 10-diket visszatartották négyen, melyely szerencsésen jártak.

— **Magyar tigrisvadászok.** A „Vadász és Versenylap“ írja, hogy június 5-éről keltezt levelet kapott Indiából, melyben b. Orcey Elek írja, hogy a tigris-vadászat eredménye összesen 15 db tigris, néhány párduoz és medve. Orcey összesen hármat, gr. Bathhány Elemér 1 tigris, 2 párducot és 1 medvét, gr. Csetverinsky szintén 1 tigris-t és 2 párducot lőtt, a többi a kiránculásban résztvett angolokra jutott. Fialat sportmancink onnan Kasmir felé vették utjokat, hova június közepén indultak meg.

— **Felekezeti nélküli** temetés volt Budapesten é. hó 15-én. Richter Rudolf díszítményfestő kért erre engedélyt a polgármesteri hivataltól, egy hónapos korában elhunyt leánya számára. Az engedély házassági bizonyítvány alapján adatott meg, melyet a bécsi városi tanács 1873. június 20-án állított ki. Ez tehát az első temetés nálunk, mely papi segédlet nélkül ment végbe.

— **A halottak elégetése** végett a budapesti hatóságok egy ügynök indítványt nyújtott be, mely szerint határozna el a hatóság, hogy 1875. január 1-től kezdve Budapest egész területén minden halot teste hamuvá fog égetettni. Az ügynök ez indítványhoz az elégetők készlelékek rajzát mellékte. Mérvadó körökben azt tartják, hogy a város alig fogja magát ezen kurta határidőhöz tartani.

— **A nőnek** vasuti szolgáltatásra alkalmazásáról megrendelt figyelmeztetés következtében, sok a kérdézőkösös az iránt, hogy melyek azon megkivánatoságok, melyek a nőket a vasuti szolgálatokra képesítik. A mellett, hogy a nőknek azon szolgálati ágak keretében, melyek számukra nyitva állanak, ugyanazon ismeretekkel, illetőleg képességgel kell birniok, mint az ugyanazon állomásokra alkalmazott férfiaknak, szükségesnek látja a miniszterium kinyilvánítani, hogy e képesség mérvének szabályait által való megállapítása a vasuti vállalatok önkormányzati körébe esik. Ez irányban tehát mindenki közelebbi fölvilágosításokat legkönynyebben közvetlenül azon vasuti vállalatnál nyerhet, melynél magát alkalmaztatni ohajta.

— **Nagy barlangra** bukkantak Gömörben a Jolsva és Tapolca közt levő hegyeségen. Csepögö barlang ez is, mint az aggteleik, s azt mondják, hogy méltó a geologusok megfigyelésére.

— **Asszonyi diák.** Bécsi lapok azt írják, hogy Ivánffy Mária, egy kecskeméti orvos neje folyamodványt nyújtott be a steierországi iskolatanácshoz, kérvén, hogy egy ottani gymnasiummal az érettségi vizsgáit letennie megengedjék. E kérelem megadott.

— **Egy időfős.** Belső-Szolnokmegyében, Bezdéden, nagy tekintély volt az öreg Kardos János, mint időpróféta, kívül aztó, hogy a hatvanas évek valamelyik nyarán történt hava-zást néhány héttel előbb megjósolta. Átálában az általa észlelt természeti tünetek után mindig tudott az időjárásról jósolni s jóslása több esetben értelmesül. A vidék lakossága, sőt nem ritkán beteljesülése is, megtalálta Kar-

— **dos** az időjárás iránt s ki nem akart esős idő előtt fület kaszálni, hozzá folyamodott tanácsért. Naturalis astronomus volt, s hirt nemcsak a szurdoki járásban, hanem az egész hazában elterjedt, mert Récsei Pap Albert — mint akkori szolgáiró — a hatvanas években a „Kolosvári Közöny“-ben ismertette időjárásit tehettségét. Kardos János a naptárt jobban ismerte, mint sok mávelt egyén. Ha valaki azt kérdé tőle: mához két hétre hányadik lesz? a legpontosabban megmondotta a rendes, ő szerinti és héber naptár szerint. Mint teljesen elszegényedett 60 éves agg halt meg, s maga után 21 éves nót, gyermeket hagyott.

— **Az uszóra pusztítása** mily óriási mérvet ért kivált vidéken: erre a „M. Politika“ egy példát emlit föl, miszerint: Borsodmegyében N. N. 500 frtot vett kölcsön egy uszórától, oly föltét alatt, hogy e kölcsönösszeg az adós birtokára első helyen betábláztassék; az adós a kölcsönt, tetszése szerint bármikor fölmondhatja ugyan, de a betáblázás napjától kezdve a tőke visszafizetéseig naponként minden napra 50 frt kamatot fizet, s a mely napon ezt megfizetni elmulasztja a kamat rögtön tőkésítettik. Az adós, a kamatok kamatját nem is számítva, esetleg 18,000 frtot kötele 500 frt után évi kamatul fizetni, mi nem több, mint 3600%.

— **Gonosz hir** érkezett Afrika északi részéről, a franczia gyarmatokból. Tripolis némely részében a dögmirigy, a pestis tört ki. Erről hivatalos értesítést is küldött Bécsbe a maltaai osztrák-magyar konzul, minek következtében a trieszti és fumei tengerészeti hatóságok elrendelték a vesztégarat a Tripolisból és Tunisból jövő küldeményekre.

— **Üngyilkosságok.** E hó 12-én a Rókus-kórház előtt egy 30 éves ember lötte magát agyon: Grünfeld Alajos, a természetudományi társulat szolgája, ki a behajtott pénzéből hatvan forinttal nem számolt s ez lehetett oka tettének. — E hó 14-én a pesti és budai partok közt közeledő kis gözhajóról egy tisztességes öltözött férfi a közönség nagy rémületére a Dunába vetette magát, s ott eltűnt. — E hó 15-én Grünwald Jozefa, körülbelül negyvenéves nő, az ó-utca 7-dik számú házának harmadik emeletéről leugrott és szörnyet halt.

— **A n.-enyedi** ref. főkisok gondnok, Veress Károly, szíven lötte magát. A boldogtalan 68 éves volt, s üngyilkossága okait alkalmasint az erdélyi protestánsok kolozsvári konventjének legutóbbi gyűlésében lehet megtalálni, hol a n.-enyedi főkisok vagyonának gondatlan kezeléséről sokat beszéltek.

— **Concha tábornok,** a bilbaói hős arczképét és életrajzát közöltük a „V. U.“ legutóbbi számában, életrajzi adatait azon közleményből véve, melyet az „Imparcial“ című spanyol hírnap után a párisi és londoni lapok is adtak. Ujabbán azt írják, hogy ez életrajz néhány adata hibás, s a berlini „Nordd. Allg. Zeitung“-at esesett hősnek családjától nyert életrajzát közli. Ez adatok szerint Don Manuel Gutierrez az a Concha y Yrigoyea, marquese del Duero, nem 1794-ben Madridban, hanem 1808-ban a délamerikai Cucumaban született, s katonai pályáján 1816-ban, hanem 1820-ban kezdte meg, midőn — 12 éves korában — mint hadapród lépett az akkori első kir. testőrezredbe. Ezek azok az adatok, melyek Concha tábornagnak mult heti lapunkban közölt életrajzában kiigazítást igényelnek; a többi adat az ujabbán megjelent életrajzban talál a lapunkban is közlöttekkel.

Halálozások.

A vidéki szíveszetnek két kiváló tagját temették el héten a fővárosban: Reszler István és Hetényi Laurát. Reszler még pár év előtt a legtekintélyesebb vidéki szinazgatók egyike volt. Ő maga mint opera-énekes működött, s az ötvenes évek elején a nemzeti színház operájának tagjai közé tartozott. Mint vidéki szinazgató maga is tartott operatársulatot, s mindig a nagyobb városokban (leghosszasabban Debreczenben) tartózkodott. Később szétzülött társulata, s ő maga a fővárosban mint egyik biztosító társulat tisztviselője élt szerényen. Legutóbb a budai színházban lépett föl néhányszor, énekes szerepekben. Szélhűdés következtében hirtelen halállal mult ki 45 éves

korában. — **Hetényi Laura** a számos tagból álló Hetényi színész-családhoz tartozott, s mint népszínmű-énekesnő, majd a társalgási szerepekben, utóbb pedig a komikai szerepekben működött jelentékeny sikerrel. A budai népszínház korából (mint Molnár Gyögygyné) a fővárosban is jó emlékeket hagyott. Most a debreczeni színház tagja volt s 43 éves korában hunyt el.

— **Bogcha Ferencz,** a veszprémi káptalan nesztora, elhunyt 83 éves korában. Mint katona kezdte pályáját, s részt vett a Napoleon elleni hadakban is, e korból a vitézségi érmet is bírván.

— **Srányi János,** a főváros egyik legtekintélyeseb ügyvéde, még Fáy András egyik benső barátja, s a régi jó magyar világ tősgyökeres alakja, elhunyt 71 éves korában.

— **Dobrovics Mihály,** a pozsonyi első folyamodásu törvényszék elnöke, elhunyt 64 éves korában.

— **Elnyuntak még:** Ürmösi Sámuel, kolozsvári tekintélyes ügyvéd; Noszlopy Ferencz Dombóváron 71 éves korában; Fülössy Kálmán, egy zempléni köztiszteletű család tagja, N.-Mihályon 44 éves korában; Vargha Béla, aradi fényképész; öz. G. edulyné szül. Benczur Zsuzsanna 66 éves korában Gután; erdői Pálffy Antónia, grófnő 35 éves korában Grácban; Debreczenben pedig e napokban hunyt el **Katona István**, ki a szabadságharcban mint honvéd szolgált s jelen volt Orsovánál a korona elrejtésekor; Traiber Ernő, a magyar földhittel-résznév-társulat pénztárnoka 21 éves korában; Viczián András, Pestmegye egyik szolgabírája 40 éves korában; Gesztes Ilna, a kolozsvári állami tanítóképző harmadéves növendéke 17 éves korában; öz. Pálffy Istvánné szül. Vörös Franciska, Szeged város polgármesterének édes anyja, 83 éves korában.

— **Rómából** a pápa volt hadügyminiszterének, a belga gróf családból származott **Merode** érsekek 72 éves korában történt halálát jelentik. Nevét sokszor emlegették, míg a pápa világi uralmat tartott, s ő volt a hadügyminiszter akkor, midőn az olasz csapatok fegyver által foglalták el Rómát, mint Olaszország fővárosát. Azóta Merode-nak (ki katona volt, mielőtt egyházi pályára lépett volna) nem igen lehetett nevé hallani.

Statistikai jegyzetek.

— **A keresztények és pogányok** száma. Az összes 1380 milliónyi ember közül, kik 1000 különböző vallást tartanak, magában Chinában és Kelet-Indiában 750 millió pogány lakik. A keresztények összes száma az egész föld kerégységén nem haladja túl a 393 milliót sem. Ezek között van 170 r. katolikus, 76 millió görög katoikus és 107 millió protestans. A zsidók száma 6-7 millióra, a mohomedánoké 85 millióra tehető. E szerint az emberiségnek még egy egy harmadrésze sem valja magát kereszténynek.

— **Amerika lakossága.** Amerikai lapok az 1873. évbén az Egyesült-Államokban megéjtett népszámlálás következő főb eredményeit közlik: a 3.603,884 angol négyeszegei mértföldnyi területen 38.558,371 ember lakik. E számból esik a félékre 33.589,377, színesekre 4.295,960; multlokra 584,049; chinaiakra 63,254; indiánokra 27,731.

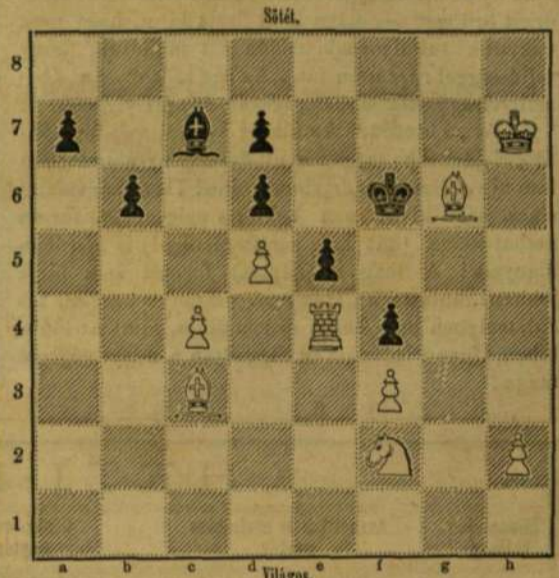
— **Montenegro statisztikája.** Montenegro 76 négyeszmértföld területén van 123,000 lakó. Az országnak van egy papnöveldéje, egy leány- és 40 elemi iskolája. A papnöveldé és a leányiskola az állam által tartatik fön. Az évi költség 13,500 rubelt tesz. Az elemi iskolák 16,000 rubel kiadást igényelnek, mely összeg az egyesületekre van kivette. Az iskolákat 2000 fr- és 100 leánygyermek látogatja. Montenegro hadereje 16,700 harczosból áll. Az állam bevétele évenként 175,300 frtot tesz; a fejedelem civillistájára esik 122,857 frt, a többivel az állam kiadásait fedezi.

— **Könyvészeti adatok.** Az „Irodalmi Értesítő“ című könyvészeti szaklap számítása szerint Magyarország mintegy 400 estendő alatt 66,000 kötet jelent meg: t. i. magyarul (1866-ig) 40,187, latinul 10,000, németül 15,000, görögül 100, törökül 5, finnül 2, francziául 300, angolul 200, olaszul 100, spanyolul 6, portugálul 2, sláv nyelveken 100, svédül 3. A magyar nyelvű könyvek száma 1801—1866-ig mintegy 39,214 kötetet rug. — **Halászlai statisztika.** Az astrakáni vizekben „Odeskij Vjstnik“ szerint a m. évben 147.494,000

db. halat fogtak, melyeknek összes sulya 5.034,000 pudot tett ki. Egy pud körülbelül 40 fontot nyom. — **A lovak és szarvasmarhák** összeírását a fővárosi hivatal elrendelvé, ez megtörtént, s az eredmény szerint in Budapesten 8509 ló és 8986 szarvasmarha.

SAKKJÁTÉK.

763. sz. feladvány Klein Jánostól (Budapesten).

Világos indul s a harmadik lépésre matot mond.

A 758-dik számú feladvány megfejtése.
(Daly M.-től Londonban.)

- VII. Söt.
1. Bh3—h3 . . . . . b4—b3
2. Bh3—h1 . . . . . g2—h1
3. Vh8—h1: matt.

Helyesen fejtették meg: Veszprémben: Fülöp József. — Szárospatakon: Gérecz Károly. — Debreczenben: Zagyva Imre. — Szigetváradon: Mayer Károly. — Miskolcon: Hartmann testvérek. — Szabadkán: Kosztolányi Árpád. — Miskolcon: Fischmann Arthur. — Pécsen: A Bedő-kávéház sakkjátszója. — Zomborban: P. E. — Budapesten: Klein János. — A pesti sakk-lőr.

Előfizetési fölhívás.

A **VASÁRNAPI UJSÁG**

és **POLITIKAI UJONSÁGOK**

1874-ik első évfolyam márczius-hó végével lejárván, tisztelettel fölhívjuk előfizetőinket, sziveskedjenek előfizetéseiket mielőbb megújítani, hogy a lapok küldésében fenakadás ne történjék.

A „Vasárnapi Ujság“ folyó évelejétől kezdve szépirodalmi és tárczarovatainak tetemes bővítésével — állandóan két ivnyi tartalommal jelen meg, a „Politikai Ujdonságok“ pedig, mely a politikai események teljes és híu heti krónikáját tartalmazza, a „Magyar Gazda“ című gazdasági melléklettel van bővítve.

Előfizetési föltételek:

postai szétküldéssel vagy Budapesten házhoz hordva

a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt:

Évfolyadra (július-szeptember) . . . . . 3 ft.
Félévra (július-december) . . . . . 6 „

Csupán a Vasárnapi Ujság:

Évfolyadra (július-szeptember) . . . . . 2 ft.
Félévra (július-december) . . . . . 4 „

Csupán a Politikai Ujdonságok:

Évfolyadra (július-szeptember) . . . . . 1 ft. 50 kr.
Félévra (július-december) . . . . . 3 „

• Egyes előfizetők legzélszerubbén postai utalvány által esköszölhetők, a melyre bérmentésnél csak egy darab 5 kros bélyeg kívánatik.

• Tíz előfizetőt példányra gyűjtőinknek egy tisztelerpéldányt szolgálunk.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó hivatala (Budapest, egyetem-utca 4. sz. a.)

Szerkesztői mondanivaló.

M-y Andor. „Álom“. Az álom szeszélyes, fantastikus, szökellő lehet; de ha nincs benne re n d s z e r (mint a Hamlet boldonságában), nem lehet tárgya a költészetnek. Az ön álma zavart, eszmélen és alakatlan; azért nem költői. A mi történi benn csak lát-álom, melynek földolgozásához több művészi erő kellene. S ha még hozzáveszük az ily nyelvfizicitásokat: vilám villám helyett (s rim reá: világini), eltűnött eltűnt helyett; s az ily szörnyifejezéseket: „Keblemben a vész-éret ördöge“ — maga is át fogja látni, hogy nem vagyunk tulszigoruak, midőn azt mondjuk, hogy teljességgel rosz uton jár. „Az agg költő“ és a „Cainált virág“ sem jobbak; igazán csinált virágok. — „Ébredés“. Az alkai s egyétf versformáideje lejárt. S ha még ez avult és magyartalan formában uj s egészséges tartalom volna! De mikor semmi sincs, sem kívül, sem belül; s még csak a forma szabotossága (hát még zengzesség!) is merőben hiányzik! A magyar (népies) formát sem bírja jobban: mutatta a „Húzd rá czigány“ kezdetű kis dal, melyben még annyi érdem sincs, mint az előbbiben. Ugyan olvassa el higgadtan a négy végsort maga!

V. A. A. „Himfy-dalok“ elég csinosak. Alkalmas fogunk közölni belőlök. — M. E. „Margit“ czimü baszélye nem közölhető. — „Sirvirágok“. „Dalok.“ Kérjük: próbáljon már más ajtón is zörgetni. — A. C. A. költemény valóban elég „magas röptü“. Gondolva jól is van, de a választott külforma nehéz volta (mert nagy könnyüséggel kellene kezelni) csak növeli a belakítás tekintetben is sok kívánni való miatt érzett hiányt. Tegyen kísérletet könnyebb földatokkal; talán teljesebb sikert érhet el. Ezt nem közölhetjük. — „Kik ők, azok a boldogok?“ Felelet: első sorban a kik ily rémes világ-gyűlölő és embergunyoló verseket nem írnak; másodsor, a kik ilyeneket végig olvasni sem kénytelenek. Ugyan minek a verselési ügyesség s a humor csak oly fokát is, milyennel kegyed, ugy látszik, rendelkeznek: ilyes mire vesztegetni? — A. Andor. Versei egyszerre akarnának sentimentálisok is, humorosok is lenni, s hogy a két elem nem zárja ki egymást, Heine is számtalanszor megmutatta: önnök azonban nem sikerül. A humor bágyadt s az érzés felületes bennök.

„Az álmok vége.“ Erőltetett, túlzott, dagályos. Nem lehetne természetesebben gondolkodni, egyszerűbben s őszintebben írni? Pedig ugy látszik volna anyag, a miből. — „Árva leány dala.“ Igénytelen, az igaz; de nem is több. Nincs benne semmi. — „Mikor alszom.“ Bár épen eredetinek mondani nem lehet (az árvához hazajáró anya a dán népballadából s Gyulai balladájából eléggé ismeretes gondolat) de így, dalba öntve, valóban szépen van gondolva. Kár, hogy a kivitel, kivált verselési tekintetben, nem felel meg a gondolatnak. Kísértse meg még egyszer. — B. J. Merengése hosszadalmas, szintelen; itt-ott egy-egy sikerült sor, de annak hatását tíz gyöngye mossa el. Nem közölhető. — „A dalról.“ Ez sem született igazán ihletett órában. Egész történelem van benn, Attilától kezdve maig; de nincs összhang s az elevenítő eszme nem tud uralkodni az egymás mellé sorozott tarka képeken. Aztán formára is oly nehézkes, csiszolatlan, hangvesztett — hogy alig bírja olvasni a csak valamennyire is kényesebb érzékű. Félretereszük s várjuk, hogy erre is írja: semmisítsük meg. — V. Viktor. Várjuk az ígért küldeményt. — F-i J-s. A levél csak maradt. . . .

HETI-NAPTÁR.

Table with columns for dates and religious observances. Includes dates from 19th to 25th of the month and corresponding church events.

Tartalom.

Petrarka (arckép). — Petrarka sonettjeiből. — Régibb magyar írók csaroka (vége). — Erdély bányavidéke (két képpel). — A Libanon cedrusai (képpel). — Utazás a tenger slat (folyt. képpel). — Egyveleg. — Melléklet: A hétről. — Női mozgalom a korecsák ellen. — Kutatások a budai főtemplom körül. — Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Egyház és iskola. — Mi újság? — Halálozások. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felolós szerkesztő: Nagy Miklós. (L. czukor-utca 11. sz.)

HIRDETÉSEK.

KERTÉSZ és EISERT Budapest, Dorottya-utca 2. színhásteri szeglet. Párisi szikviz-készülékeinek. Készülékek árjai: 8.-10.-12.-14.50-17.- Minden készülék pontos használati utasítás és a szerkezet szükséges részét mellékeljük.

A MÉTER-MÉRTEK ISMERTETÉSE ÉS AZ UJ MÉRTÉKEKKEL VALÓ SZÁMOLÁSI MÓD. Tanodai és magánhasználatra DR. LUTHER NÁNDOR. Ára füzve 40 krajczár.

Chinin-csokoládé és a Chinin-czukor. Rozsnyay M. gyógyszerész Zombán Tolnamegyében, melyeket a magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűlése Fiumében pályadíjjal koszorozott. Kapható vagy megrendelhető a birodalom minden jóhírű gyógyszerüzében.

American-Pills by Böldt Böldt egészségi labdacσαι vértisztítási labdacσαι. E labdacso sokszoros alkalmazását és sokszoros magasztalását vívtak ki. Ajánlatok e labdacso a vér tisztítására megelőző betegségek után; a fölösleges és rosz nedvek eltávolítására (növekvő testgyarapodásnál kevés mozgás mellett); továbbá oly egyéneknek, kik rosz emésztésben, savanyu felbőgésben, étvágytalanságban, szédülésben és vérerőlésben szenvednek.

Nyári idényre! Barége, Mozambique és Ecu . . . 30-40 krig. Selyem Grenadine sima és csikos . . . 50-80 „ Gasiere dúságdad választékban . . . 30-90 „ Francia Jacoats . . . 25-35 „ Crettonek és Caliook . . . 25-35 „ Satinék és Foulard aprék . . . 30-70 „ Csikos selyem szövetek minden színben 1 ft. 1 ft. 40 kr. Sima Palt de soie . . . 1 „ Fekete . . . 1 „ 30 „ Gros Failles . . . 1 „ 80 „ Szines . . . minden színben . . . 2 „ Irish selyem Popeline . . . 1 „ 10 „ Angol Lusterek . . . 35 „

A „FRANKLIN-TÁRSULAT“ magyar irodalmi intézet és könyvnyomda kiadásában Budapest (IV. egyetem-utca 4-dik szám) megjelent és kapható: Német-magyar PÓT-SZÓTÁR a német és magyar szótárhoz. Irta Dr. BALLAGI MÓR, tanár. Ára füzve 1 forint. E kis munka az eddigi német-magyar szótáriradalom kiegészítése akar lenni több tekintetben: először a mennyiben szerző német-magyar szótárának utolsó átdolgozás óta (1862) kifejtett szakirodalmak, mint a hadi, kereskedelmi, vasuti, erdészeti, tornászati stb., egy csomó uj műszót hoztak forgalomba; másodsor a mennyiben régóta létező nyelvünk számos kifejezése, átviteli, szójárásai és közmondásai szótárilag fölhasználva nem voltak; s harmadsor a mennyiben a régibb szótárakban fölvevett anyag hibásan volt fölhasználva s a német kifejezés annak nem egészen megfelelő magyar szóval lett kifejezve.

Lukovits József-rele füszer-, thea-, rum- és borkereskedés Pesten, az ország-ut s czukor-utca sarkán: 1 font legfin. czukor ára süveg száma . . . 30 1 „ finom czukor süveg száma . . . 28 5 „ legfin. Cuba kávé . . . 5 5 „ jamaika kávé 4 80 5 „ mokka arabiai kávé . . . 4 50 5 „ ceylon kávé . . . 4 50 5 „ arany-java kávé . . . 4 50 5 „ campinos kávé . . . 4 1 5 „ campos . . . 3 80 5 „ legfinomabb riza . . . 80 5 „ kőpészer . . . 70 1 „ orosz thea . . . 2, 3 1 1 font finom melange thea 3, 4 1 „ pecco virág-thea 4, 5, 6 1 zománczolt thea-szelencze, 1/3 font melange thea-tartalommal . . . 1 50 1 ugyanaz 1/4 font tartalommal . . . 1 1 pint braziliai rum-tartal. 1 1 „ cuba rum-tartalomal . . . 1 60 1 valódi jamaica rum 2 10 1 „ legfin. jamaica rum . . . 2 80 1 „ csokoládé 60-80 kr 1 2 1 „ thea-sütemény . . . 1 1 Ezenkívül ajánlom még mindennemű ásvány vizek, pezsgó-, asztali- és csemege boraimat, továbbá Milly- és Flóra-gyertyákat, Liebig-féle huskivonatot, s minden az a szakba vágó árucikkeket Az utolsó posta, vagy vasuti állomás pontos feljegyzése kérieti. Valódi árak- és sulyértékért jótállás biztosítottak. 269 (8-8) Tisztelettel Lukovits József.

Kisérletül! Meltóztatassanak kis megrendelést tenni gyönyörű NŐI ruhakelmékből igen jutányos áron! HAMBURGER ADOLF hölgy-divatúra üzletéből PEST, ur-utca 1. szám. Minták kívánat szerint ingyen és bérmentve küldetnek. 207 (83 50)

A „FRANKLIN-TÁRSULAT“ magyar irodalmi intézet és könyvnyomda kiadásában Budapest (IV. egyetem-utca 4-ik sz.) megjelentek s minden könyvkereskedésben kaphatók: Kis nemzeti Muzeum 25, 26. FÁY ANDRÁS eredeti MESEI ÉS APHORISMAI. Negyedik kiadás. — Két kötet. Ára egy-egy kötetnek 50 krajczár.

Kis nemzeti Muzeum 27-29. BOROSS MIHÁLY válogatott KISEBB MUNKÁI. Második kiadás. — Három kötet. Ára egy-egy kötetnek 50 krajczár.

Tartalom: I. Egy nyomorék története. — A kis kertészek — Az ujabkori Jób. II. A falu bírja. — A fölfedezett ékszer. Mártha. III. Magyar Ferenc. Tanácsadó falusi gazda, melyeknek kell lenni a földmivesnek. Népies irányregény. Értelmes földmivesek számára. A magyar nép- és ifjuságnak ajánlva. Történelmi könyvtár IV. füzet. A nagy NAPOLEON CSÁSZÁR története. Irta ÁLDOR IMRE. Ára füzve 40 kr. 328 (1-3)

Hönig Antal és fiai cs. kir. szabad. vászon gyári-raktár és nagykereskedése Budapest, Erzsébet-tér „Wodianer“-féle házban. ajánlják gyári áron mindennemű saját készítményeiket u. m.: 54 rőfös rumburgi, 50 rőfös irlandi, 1/4 és 1/2 széles hollandi, 38 rőfös ereas vásznat, 1/4, 1/2, 1/3, 1/4 és 1/2 ággyterítőket, 1/4 és 1/2 elkészített és nyers 30 rőfös fehér fonal-vásznat, mindenféle sávoly és damasz asztalterítőket, asztalkészüléket 6, 12, 18 és 24 személyre, kéztörölköket 30 rőfös darab és tucatszabán. Dúsgárdag raktár fehér és színezett ágynemű; fehér és szines vászon-zsebkendők, szőrszák-estruvat, chifon, parket, kávékendők, csemege-asztalkendők, ágyszőnyegek stb. Minták és árjegyzék kívánatra bérmentesen küldetik el. Megrendelések gyorsan és pontosan teljesítetnek. Aradi-vásár idején üzlethelyiségünk az ottani város-házban létezik. 315 (3-4)

